

ARABULUCULUK ANLAŞMA BELGESİNİN BORÇLAR HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

*(Evaluation of the Mediation Agreement from the standpoint of the
Law of Obligations)*

Doç. Dr. Emel BADUR¹

ÖZ

Arabuluculuk, 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nun (HUAK) kabulü ve yürürlüğe girmesiyle birlikte 2012 yılında Türk Hukuku'na dahil olmuş, nispeten yeni bir alternatif uyuşmazlık çözüm yoludur. HUAK'ın kabulünden sonra, Türk Hukuku'na üç ayrı dava şartı arabuluculuk eklenmiştir. Bu düzenlemeler Türk Hukuku açısından arabuluculuğun önemini ve yaygınlığını arttırmıştır. Arabuluculuk faaliyeti sonrasında, uyuşmazlığın tarafları arasında anlaşma sağlanacak olursa, bu anlaşmaya ilişkin arabuluculuk anlaşma belgesinin düzenlenmesi mümkündür. Arabuluculuğun tarafları, arabuluculuk anlaşma belgesinin içeriğini belirlemek konusunda serbesttir. Ancak bu belge borçlar hukuku açısından bir sözleşme olarak nitelendirildiğinden, sözleşme serbestisinin sınırlarına uygun olmalıdır. Arabuluculuk anlaşma belgesi, taraflar ve arabulucu tarafından imzalanır. Geçerli bir arabuluculuk anlaşma belgesinden söz edilebilmesi için, arabuluculuk faaliyeti sonrasında ulaşılan bir anlaşma olması ve tarafların iradelerini yansıtması gereklidir. Arabuluculuk anlaşma belgesinin, akde aykırı davranış, ehliyetsizlik, irade sakatlığı veya sahtelik iddialarıyla yargılamaya konu edilebilmesi mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Arabuluculuk, anlaşma belgesi, sözleşme serbestisi, irade sakatlığı, ibra.

ABSTRACT

Mediation is a relatively new alternative dispute resolution method that has been incorporated into Turkish Law in 2012 with the adoption and entry into force of Law No. 6325 on Mediation in Civil Disputes

1 Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi.
(badur@cankaya.edu.tr) ORCID ID: 0000-0002-5133-8541.

(MCD). After the adoption of MCD, three separate precondition of lawsuits mediation was added to the Turkish Law. These regulations have increased the importance and prevalence of mediation in terms of Turkish Law. After the mediation activity, if an agreement is reached between the parties to the dispute, it is possible to issue a mediation settlement agreement document related to this agreement. Parties to mediation are free to determine the content of the mediation settlement agreement document. However, since this document is qualified as a contract in terms of the law of obligations, it must comply with the limits of the freedom of contract. Mediation settlement agreement document is signed by the parties and the mediator. In order to mention a valid mediation agreement document, it must be an agreement reached after the mediation activity and reflect the will of the parties. It is possible for the mediation settlement agreement document to be subject to trial on allegations of breach of contract, disability, defective will or forgery.

Keywords: Mediation, agreement document, freedom of contract, defective will, release.

GİRİŞ

Arabuluculuk, 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nun (HUAK) kabulü ve yürürlüğe girmesiyle birlikte, 2012 yılında Türk Hukuku'na dahil olmuş, nispeten yeni bir alternatif uyuşmazlık çözüm yoludur. Kazan-kazan ilkesinin hakim olduğu bu alternatif uyuşmazlık çözüm yolunda, taraflar arabulucunun süreç yönetiminde, aralarındaki uyuşmazlığı çözüme kavuşturmaya yönelik görüşmeler yaparlar.

Arabuluculuk, HUAK'ın 2/1/b maddesinde, sistematik teknikler uygulayarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafları bir araya getiren, onların birbirlerini anlamalarını ve bu suretle çözümlerini kendilerinin üretmesini sağlamak için aralarında iletişim sürecinin kurulmasını gerçekleştiren, tarafların çözüm üretmediklerinin ortaya çıkması halinde çözüm önerisi de getirebilen, uzmanlık eğitimi almış olan tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişinin katılımıyla ve ihtiyari olarak yürütülen uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak tanımlanmıştır. Aynı Kanun gereğince arabulucu, "*Arabuluculuk faaliyetini yürüten ve Bakanlıkça düzenlenen arabulucular siciline kaydedilmiş bulunan gerçek kişiyi*" ifade eder.

Arabuluculuk kural olarak gönüllülük (iradilik) esasına dayanan bir alternatif uyuşmazlık çözüm yoludur. İradi (ihtiyari) arabuluculukta

uyuşmazlığın tarafları, aralarındaki uyuşmazlığı arabuluculuk yoluyla çözüme kavuşturmayı -en azından bu yolu denemeyi- tercih ederler. İradi arabuluculuğa, uyuşmazlık yargıya taşınmadan önce başvurulabileceği gibi, uyuşmazlık yargıya taşındıktan sonra da başvurulabilir.

Bununla birlikte HUAK'ın kabulünden sonra, Türk Hukuku'na üç ayrı dava şartı arabuluculuk eklenmiştir. Bunlardan ilki, 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu ile getirilmiş; iş hukuku uyuşmazlıklarına ilişkin dava şartıdır. İkincisi, 7155 sayılı Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Takibin Başlatılması Usulü Hakkında Kanun ile düzenlenen, ticari uyuşmazlıklarda konusu bir miktar paranın ödenmesi olan, alacak ve tazminat talepleri hakkındaki dava şartıdır. Üçüncüsü ise 7251 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla düzenlenen tüketici hukuku kapsamında yer alan uyuşmazlıklara ilişkin dava şartıdır.

HUAK'ın "*Tarafların anlaşması*" kenar başlıklı 18/1. maddesinde "*Arabuluculuk faaliyeti sonunda varılan anlaşmanın kapsamı taraflarca belirlenir*" hükmüne yer verilmiştir. İster ihtiyari ister dava şartı arabuluculukta, arabuluculuk faaliyeti sonucunda, uyuşmazlığın taraflarının uyuşmazlık konusuna ilişkin olarak anlaşma veya anlaşamama ya da uyuşmazlığın bir kısmına ilişkin anlaşma (kısmi anlaşma) hakları bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle anlaşmanın kapsamını belirlemeye yetkili olan uyuşmazlığın tarafları, vardıkları anlaşma ile kendilerine yeni bir hukuki durum, statü veya ilişki oluşturabilirler.

Anılan maddenin devamında, "*... anlaşma belgesi düzenlenmesi halinde bu belge taraflar ve arabulucu tarafından imzalanır.*" düzenlemesi yer almaktadır. Bu düzenlemeden anlaşılan, arabuluculuk faaliyeti sonucunda anlaşmaya (veya kısmi anlaşmaya) varılan her halde arabuluculuk anlaşma belgesinin düzenlenmesinin gerekli olmadığıdır. Vardıkları anlaşmayı, yazıya döküp dökmeme yetkisi de yasa koyucu tarafından uyuşmazlığın taraflarına bırakılmıştır. Ancak taraflar vardıkları anlaşmayı bir anlaşma belgesi haline getirmek isterlerse, bu belge taraflar (yasal veya iradi temsilcileri) ve arabulucu tarafından imzalanmakla geçerlilik kazanacaktır.

HUAK'ın 18/4. maddesinde yer alan "*Taraflar ve avukatları ile arabulucunun birlikte imzaladıkları anlaşma belgesi, icra edilebilirlik şerhi aranmaksızın ilam niteliğinde belge sayılır.*" ifadesi gereğince, arabuluculuk anlaşma belgesinin, arabulucu ve tarafların yanı sıra tarafların

avukatlarınca da imzalanmakla, usul hukuku açısından ilam niteliğinde belge statüsü kazanacağı açıklığa kavuşturulmuştur. Ayrıca HUAK'ın 18/2. maddesi gereğince, taraflar arabuluculuk anlaşma belgesinin icra edilebilirliğine ilişkin şerh verilmesini de talep edebilirler. Ancak bu hükümler arabuluculuk anlaşma belgesinin usul hukuku açısından sonuçlarına ilişkin olduklarından ve çalışmanın kapsamı arabuluculuk anlaşma belgesinin borçlar hukuku açısından değerlendirilmesiyle sınırlandırıldığından, icra edilebilirlik şerhi ve ilam niteliğinde belge statüsü hakkında açıklamalarda bulunulması tercih olunmamıştır.

HUAK'ın 18. maddesi ışığında arabuluculuk anlaşma belgesi, arabuluculuk faaliyeti sonucunda uyuşmazlığın taraflarınca varılan anlaşmanın yazılı hale getirildiği ve taraflar (yasal veya iradi temsilcileri) ve arabulucu tarafından imzalanmakla tamam olan bir sözleşme olarak tanımlanabilir. Bu makalenin amacı, arabuluculuk anlaşma belgesinin sözleşme serbestisi, şekil kuralları ve irade sakatlığı halleri gibi çeşitli açılardan değerlendirilmesi ve borçlar hukuku açısından hukuki niteliğinin belirlenmesine çalışmasıdır.

Üç bölümden oluşan makalenin ilk bölümü, arabuluculuk anlaşma belgesinin tanımına ve taraflarının açıklanmasına ayrılmıştır. İkinci bölümde, arabuluculuk anlaşma belgesinin unsurları ve hukuki niteliği üzerinde durulmuştur. Ardından makale arabuluculuk anlaşma belgesinin konusunun ele alındığı üçüncü ve son bölümle tamamlanmıştır.

I. ARABULUCULUK ANLAŞMA BELGESİNİN TANIMI VE TARAFLARI

HUAK'da ve Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliğinde² (Yönetmelik) arabuluculuk anlaşma belgesinin tanımına ilişkin ayrıntılı bir düzenleme yapılmamıştır. Zira Kanun'da da Yönetmelik'te de esas olarak, bu belgenin sonuçlarının belirlenmesi hedeflenmiştir. Bununla birlikte yapılan düzenlemelerden faydalanılarak, arabuluculuk anlaşma belgesinin tanımına ulaşmak ve bu sözleşmenin taraflarını belirlemek zor olmayacaktır.

Ancak arabuluculuk anlaşma belgesinin tanımına geçilmeden önce, bu terimin gerek makale başlığında gerekse içeriğinde kullanılmasının tercih olunmasına ilişkin bir terminolojik belirleme yapılması gerekliliği bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle neden arabuluculuk anlaşma

² <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/06/20180602-1.htm> (E. T. 10.04.2021).

sözleşmesi veya sadece arabuluculuk anlaşması değil de arabuluculuk anlaşma belgesi teriminin tercih olunduğu açıklanmalıdır. Bu konuda ilk söylenmesi gereken, yasa koyucunun arabuluculuk faaliyeti sonucunda tarafların anlaşmasının yazılı hale getirilmesi açısından tercih ettiği ifadenin HUAK'ın 18. maddesinde “*anlaşma belgesi*” olarak ifade olunmasıdır.

Arbuluculuk faaliyeti sonucunda uyuşmazlığın taraflarının anlaşmaya varmaları halinde, bu anlaşma -kural olarak- geçerlilik şekline tabi değildir.³ Tarafların arabuluculuk sonucunda sözlü şekilde bir sözleşme kurmalarının önünde bir engel bulunmamaktadır. Bununla birlikte yasa koyucu, tarafların bu anlaşmayı iradi olarak yazılı şekle tabi kılmak istemeleri halinde, uyulacak kuralları ve düzenlenen belgenin hukuki sonuçlarını belirlerken, anlaşma belgesi terimini kullanmayı tercih etmiştir.

A. Tanımı

Arbuluculuk anlaşma belgesi, arabuluculuk faaliyeti sonucunda uyuşmazlığın taraflarınca varılan anlaşmanın yazılı hale getirildiği ve taraflar (yasal veya iradi temsilcileri) ve arabulucu (veya eş arabulucular⁴) tarafından imzalanmakla tamam olan bir sözleşme olarak tanımlanabilir. Kılıçoğlu⁵ “*arbuluculuk sulh sözleşmesi*” olarak da isimlendirdiği bu kavramı, arabuluculuğun başarıyla sona ermesi halinde düzenlenen ve tarafların aralarındaki uyuşmazlığı arabulucu nezdinde sulh ile sonlandırmalarına ilişkin belge olarak tanımlamaktadır.

Arbuluculuk anlaşma belgesinin, arabuluculuğa dair iki ayrı sözleşme olan, arabuluculuk ve arabulucu sözleşmeleri ve bir de arabulucu tarafından tutulması zorunlu olan son tutanakla farkları üzerinde durulmasında yarar vardır.

3 Ancak tarafların özellikle ileride anlaşmaya ilişkin sorun çıkmasını istemedikleri, oluşturdukları sözleşmeyi farklı yerlerde de kullanmayı arzuladıkları ve özellikle ilam niteliğinde belge avantajlarını sağlamayı amaçladıkları hallerde anlaşmanın yazıya dökülmesi önem kazanmaktadır. EKMEKÇİ Ömer, ÖZEKES Muhammet, ATALI Murat ve SEVEN Vural, **Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk**, İstanbul: On İki Levha, 2019, s. 108.

4 Eş arabuluculuk, uyuşmazlığın çözümü için birlikte arabuluculuk faaliyeti gösteren iki veya daha fazla arabulucuyu ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Tanım ve konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. BADUR Emel, “Arbulucu Sözleşmesi”, **Terazi Hukuk Dergisi**, 15/162 (2020), s. 250; ÖZMUMCU Seda, “Hukuk Uyuşmazlıklarının Çözümünde Eş Arabuluculuk (Co-Mediation) Modelinin Değerlendirilmesi”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 13/161 (2018), s. 9-36.

5 KILIÇOĞLU Ahmet M., **Arbuluculuk Sözleşmeleri**, Ankara: Turhan, 2020, s. 87.

Arbuluculuk sözleşmesi, tarafların arasında ortaya çıkmış veya ortaya çıkması muhtemel uyuşmazlığı arbuluculuk yoluyla çözüme ulaştırmayı deneyeceklerine ilişkin sözleşmedir.⁶ Yönetmeliğin 5/1. maddesinde “Taraflar, ... öncelikle uyuşmazlığı arbuluculuk yoluyla sonuçlandırma konusunda anlaşırlar.” şeklinde ifade edilen sözleşme, arbuluculuk sözleşmesidir. Yönetmelik’te “*arbuluculuk yoluyla sonuçlandırma konusunda anlaşırlar.*” ifadesi kullanılmış olmakla birlikte; uyuşmazlığın taraflarının aralarında arbuluculuk sözleşmesi yapmış olmaları, bu arbuluculuk faaliyetinin anlaşmayla bitmesini de taahhüt etmeleri anlamına geldiği şeklinde yorumlanamaz. Tarafların arbuluculuk sözleşmesiyle birbirlerine yükümlendikleri, anlaşma sonucuna değil; arbuluculuk faaliyetine katılmaya ilişkin edimdir. Arbuluculuk sözleşmesi taraflar arasındaki hukuki ilişkiyi kuran temel sözleşmeye eklenebileceği gibi, bağımsız bir sözleşmeyle de akdedilebilir.⁷

Arbulucu sözleşmesi, aralarındaki uyuşmazlığı arbuluculuk yoluyla çözmeyi -en azından uyuşmazlığı bu yolla çözmeyi denemeyi-kararlaştıran tarafların, arbulucuyla (veya eş arbulucularla) yaptıkları ve arbulucunun uyuşmazlığın taraflarına arbuluculuk etmeyi yükümlendiği; buna karşılık uyuşmazlığın taraflarının (veya sadece taraflardan birinin) arbulucuya ücret ödemeyi borçlandığı sözleşme olarak tanımlanabilir.⁸ Arbulucu sözleşmesinde, sözleşmenin tarafları

6 Neil Andrews, “Mediation agreements: time for a more creative approach by the English courts”, *Uniform Law Review*, 18/1 (2013), s. 8-11; BADUR, s. 263; DÜR Orhan, **Arbuluculuk Faaliyeti ve Arbulucuların Hak ve Yükümlülükleri**, Ankara: Adalet, 2018, s. 328; EKMEKÇİ, ÖZEKES, ATALI ve SEVEN, s. 55; ERDOĞAN Ersin ve CÖMERT Büşra, “Arbuluculuk Sonunda Hazırlanan Anlaşma Belgesinin Hukuki Niteliği ve Anlaşma Belgesine Karşı Başvurulabilecek Hukuki Çareler”, *Terazi Hukuk Dergisi*, 13/138 (2018), s. 29; ERTÜRK Mustafa, **Arbuluculuk Sözleşmesi**, Ankara: Adalet, 2019, s. 95; GIRSBERGER Daniel ve VOSER Nathalie, **International Arbitration Comparative and Swiss Perspectives**, 2016, (Swisslex aracılığıyla erişilmiştir. E. T. 08.01.2021), s. 9; KEKEÇ Elif Kısmet, *Arbuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Temel Aşamalar ve Taktikler*, Ankara: Adalet, 2016, s. 139, 140; Maryam Salehijam, *Mediation and Commercial Contract Law: Towards a Comprehensive Legal Framework*, Abingdon: Routledge, 2021, s. 9; TAŞPOLAT TUĞSAVUL Melis, **Türk Hukukunda Arbuluculuk**, Ankara: Yetkin, 2012, s. 101; YAZICI TIKTIK Çiğdem, **Arbuluculukta Gizliliğin Korunması**, İstanbul: On İki Levha, 2013, s. 156; 190.

7 EKMEKÇİ, ÖZEKES, ATALI ve SEVEN, s. 55; KEKEÇ, s. 140; Salehijam, s. 9; TAŞPOLAT TUĞSAVUL, *Arbuluculuk*, s. 102.

8 Öğretide yapılan benzer tanımlar için bkz. AZAKLI ARSLAN Betül, “Zorunlu Arbuluculuk Faaliyetinin Niteliği Bakımından Arbulucunun Hukuki Sorumluluğu”, **Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 8/1 (2018), s. 211; AZAKLI ARSLAN Betül, **Medeni Usul Hukuku Açısından Zorunlu Arbuluculuk**, Ankara: Yetkin, 2018, s. 202; BADUR, s. 249; DÜR, s. 343, 344; EKMEKÇİ, ÖZEKES, ATALI ve SEVEN, s. 57; AMANDA FIRST, “A New Agreement to Mediate: Guidelines for Ethical Practice in the Digital Space”, **Harvard Negotiation Law Review**, 23 (2017), s. 412, 413, (Heinonline aracılığıyla erişilmiştir. E. T. 24.01.2021); GIRSBERGER ve VOSER, s. 9; GROSSMAN Andy, **Good Practice Guide:**

olan arabulucu ve uyuşmazlığın taraflarına; uyuşmazlığın konusu ve kapsamına ilişkin belirlemeler yer almalıdır.⁹

Arabuluculuk anlaşma belgesi, **arabuluculuk son tutanağından** da farklıdır. Arabuluculuk son tutanağı, arabuluculuk sürecinin sonlanmasına ve sonlanma şekline (anlaşma, anlaşmama veya faaliyet başka sebeple sona erdi ise bu sebebe) ilişkin olarak arabulucu (veya eş arabulucular) tarafından tutulması zorunlu olan bir belgedir. Arabuluculuk son tutanağına ilişkin düzenleme, HUAK'ın *"Arabuluculuğun sona ermesi"* kenar başlıklı 17/2. maddesinde *"Arabuluculuk faaliyeti sonunda tarafların anlaşmış oldukları, anlaşamadıkları veya arabuluculuk faaliyetinin nasıl sonuçlandığı bir tutanak ile belgelendirilir. Arabulucu tarafından düzenlenecek bu belge, arabulucu, taraflar, kanuni temsilcileri veya avukatlarınca imzalanır. Belge taraflar, kanuni temsilcileri veya avukatlarınca imzalanmazsa, sebebi belirtilmek suretiyle sadece arabulucu tarafından imzalanır."* ifadesi kullanılarak yapılmıştır.

Aynı maddenin 3. fıkrasında, arabuluculuk faaliyeti sonunda düzenlenen bu tutanağa, faaliyetin sonuçlanması dışında hangi hususların yazılacağına tarafların karar verebileceği de belirtilmiştir.¹⁰ Bu ifadeden anlaşılabilir, tarafların arabuluculuk sonucunda anlaşmaya varmaları halinde, isterlerse anlaşmaya ilişkin belirlemeleri de son tutanağa geçirebilmelerine yasa koyucu tarafından olanak tanındığıdır.¹¹ Ancak tarafların bu yolu tercih etmeleri durumunda arabulucunun, son tutanağın Daire Başkanlığına gönderilmesiyle ilgili uyarıyı, aydınlatma yükümlülüğü kapsamında yinelemesinde yarar olacaktır.¹²

B. Tarafları

Arabuluculuk anlaşma belgesinin tarafları, arabuluculuk sürecine katılmış olan uyuşmazlığın taraflarıdır. Uyuşmazlık terimi niteliği itibarıyla en az iki taraf gerektirmektedir. Ancak bir uyuşmazlığın

Mediation, London: Riba, 2009, s. 22, 23; ÖZBEK Mustafa Serdar, **Alternatif Uyuşmazlık Çözümü**, C. 2, Ankara: Yetkin, 2016, s. 1214; TAŞPOLAT TUĞSAVUL, Arabuluculuk, s. 143; YAZICI TIKTIK, s. 153.

9 BADUR, s. 249; EKMEKÇİ, ÖZEKES, ATALI ve SEVEN, s. 58; First, s. 420.

10 HUAK'ın 17/4. maddesinde arabulucunun, arabuluculuk faaliyeti sonunda düzenlediği son tutanağın bir örneğini arabuluculuk faaliyetinin sona ermesinden itibaren bir ay içinde Genel Müdürlüğe göndermesi gerekliliğine yer verilmiştir.

11 Aynı yönde bkz. İLHAN Onur, **Arabuluculuk Sözleşmesi**, Ankara: Seçkin, 2020, s. 254; KEKEÇ, s. 196.

12 Öğretide son tutanağın basit ve sadece sürecin sona ermesine yönelik belirlemeleri içerecek bir biçimde hazırlanması; arabulucunun da taraflara ayrı bir arabuluculuk anlaşma belgesinin düzenlenmesini tavsiye etmesi gerektiği belirtilmiştir. EKMEKÇİ, ÖZEKES, ATALI ve SEVEN, s. 105.

ikiden çok tarafının olması da mümkündür. Arabuluculuk anlaşma belgesi -kural olarak- uyuşmazlığın arabuluculuk faaliyetine dahil olan tüm taraflarının iradesiyle kurulur. Örneğin İş Mahkemeleri Kanunu'nun 3/15. maddesinde asıl işveren-alt işveren ilişkisinin varlığı halinde, işe iade talebiyle arabulucuya başvurulduğunda, anlaşmanın gerçekleşebilmesi için işverenlerin arabuluculuk görüşmelerine birlikte katılmaları ve iradelerinin birbirine uygun olması şartının aranacağı açıkça düzenlenmiştir.

Ancak istisnai hallerde ve taraf sayısının ikiden fazla olması durumunda, sadece iki tarafın anlaşması ile de arabuluculuk anlaşma belgesinin düzenlenebilmesi mümkündür. Örneğin kusursuz sorumluluk süjesi olan bir taşınmazın maliki, kusur sorumlusu olan taşınmazın kiracısı ve zarar gören arasında yürütülen bir arabuluculuk faaliyeti sonucunda; kiracıyla zarar gören arasında zararın tazminine ilişkin bir anlaşma belgesi oluşturulmasının önünde bir engel bulunmamaktadır.

HUAK'ın 17/2. maddesinde arabuluculuk son tutanağı açısından *"Arabulucu tarafından düzenlenecek bu belge, arabulucu, taraflar, kanuni temsilcileri veya avukatlarınca imzalanır."* ifadesiyle kaleme alınan hükmün benzeri, arabuluculuk anlaşma belgesi açısından düzenlenmiş olmasa da; uyuşmazlığın taraflarının tam ehliyetli olmamaları halinde, arabuluculuk anlaşma belgesi, tarafların yasal temsilcileri tarafından akdedilebilir. HUAK'ın 15/6. maddesinde yer verilen *"Arabuluculuk müzakerelerine taraflar bizzat, kanuni temsilcileri veya avukatları aracılığıyla katılabilirler."* kuralının, yasal temsilciler ve avukatlar açısından, arabuluculuk anlaşma belgesini de düzenleyebilecekleri şeklinde anlaşılması gerekir.

Arabuluculuk faaliyeti sonucunda düzenlenen anlaşma belgesiyle, tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme de oluşturulabileceği göz önünde bulundurulduğunda, tam ehliyetli olmayan taraflar açısından, bu belgenin yasal temsilcinin izin veya icazetiyle de kurulabilmesinin mümkün olduğu belirtilmelidir. Ancak göz ardı edilmemesi gereken husus, yasal temsilcilerin bazı işlemleri yapmaktan yasaklı oldukları bazı işlemleri yapabilmek için ise izne gereksinim duyduklarıdır. HUAK'da bu konuda özel bir düzenleme yapılmamış olması, TMK'da düzenlenen kuralların arabuluculuk anlaşma belgesi için de geçerli olacağı sonucunu doğurur. Örneğin arabuluculuk görüşmelerine katılan vasinin, arabuluculuk anlaşma belgesiyle, kısıtlı adına kefil olması veya önemli bağışlama yapması mümkün değildir. Kendisi de bir hukukçu olan arabulucunun, taraflar arasında düzenlenen arabuluculuk anlaşma belgesini hukuki geçerlilik açısından denetleme yükümlülüğünün

bir boyutunu da yasal temsilcilerin dahil oldukları anlaşma belgeleri açısından bu temsilcilerin yetki sınırlarının denetlenmesi oluşturur.

HUAK'ın 18/4. maddesinde tarafların, avukatlarının ve arabulucunun birlikte imzaladıkları anlaşma belgesinin ilam niteliğinde belge sayılacağı düzenlenmiş olmakla birlikte; arabuluculuk anlaşma belgesinin sadece taraf vekilleriyle imzalanmasına ilişkin bir hükme yer verilmemiştir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun (HMK) 74. maddesinde, açıkça yetki verilmemiş vekilin, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına başvuramayacağı düzenlenmiş olmakla birlikte; bu yolların sonuçlanma usulüne ilişkin bir belirleme yapılmamıştır.

Ancak HMK'nun 74. maddesi çerçevesinde açıkça yetkilendirilmiş ve müvekkili ad ve hesabına kazandırıcı ve borçlandırıcı sözleşme yapma yetkisiyle de donatılmış vekilin, arabuluculuk anlaşma belgesini müvekkilini temsilen kurma yetkisinin varlığının kabulü gerekir. Bununla birlikte TBK'nun 504/3. maddesinde *"Vekil, özel olarak yetkili kılınmadıkça dava açamaz, sulh olamaz, hakeme başvuramaz, iflas, iflasın ertelenmesi ve konkordato talep edemez, kambiyo taahhüdünde bulunamaz, bağışlama yapamaz, kefil olamaz, taşınmazı devredemez ve bir hak ile sınırlandıramaz."* ifadesiyle düzenlenen ve vekil açısından özel yetki gerektiren haller göz ardı edilmemelidir.

HUAK'ın 15/8. maddesinde, arabuluculuk müzakerelerinde idareyi¹³, üst yönetici tarafından belirlenen iki üye ile hukuk birimi amiri veya onun belirleyeceği bir avukat ya da hukuk müşavirinden oluşan bir komisyonun temsil edeceği kuralı getirilmiş¹⁴ ve Yönetmeliğin 18/1. maddesinde komisyonun kendisini vekil ile temsil ettiremeyeceği açıklanmıştır. Yönetmeliğin 18/5. maddesinde belirlenen komisyon üyelerinin arabuluculuk sürecinde karar alma konusunda tam yetkili

13 HUAK'ın 2/1/ç maddesinde idare, 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanununa ekli (I), (II), (III) ve (IV) sayılı cetvellerde yer alan idare ve kurumlar ile 5018 sayılı Kanunda tanımlanan mahalli idareler ve bu idareler tarafından kurulan işletmeleri, özel kanunla kurulmuş diğer kamu kurum, kurul, üst kurul ve kuruluşları, kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunların bağlı ortaklıkları, müessese ve işletmelerini, sermayesinin yüzde ellisinden fazlası kamuya ait diğer ortaklıkları ifade eder şekilde tanımlanmıştır.

14 İdarenin taraf olduğu uyuşmazlıklarda arabuluculuk hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ÇAPAR Asuman, "İdarenin Taraf Olduğu Hukuki Uyuşmazlıkların Çözümünde Arabuluculuk Yöntemi", *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 7/59 (2020), s. 2526-2535; ÜSTÜN Gül Fiş, "Arabuluculuk Faaliyetlerinde İdarenin Yeri ve Yetkisi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 26/1 (2020), s. 13-23; HASANOĞLU Aynur, "İdare Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları", *AÜHFD*, 65/4 (2016), s. 1981-1996; KARAASLAN Mehmet, "İdarenin Taraf Olduğu Uyuşmazlıkların Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri ile Giderilmesi", *TBBD*, 140 (2019), s. 71-113.

oldukları ve 18/4. maddesinde komisyon kararlarının oy birliği ile alınacağı belirtilmiştir.¹⁵ Aynı maddenin 12. fıkrasında idarelerin taraf olduğu özel hukuk uyuşmazlıklarında, arabuluculuk anlaşma belgesinin düzenlenmesi konusunda 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nun ve Yönetmelik hükümlerinin uygulanacağı düzenlenmiştir.

İdarenin arabuluculuk görüşmelerinde temsiline benzer bir hükme Yönetmeliğin 25/1. maddesinde yer verilmiştir. Buna göre dava şartı arabuluculuk görüşmelerinde, işverenin adi veya resmi yazılı bir belgeyle yetkilendirdiği çalışanı; işvereni temsil edebilir ve son tutanağı imzalayabilir. Maddede arabuluculuk anlaşma belgesinin değil; son tutanağın imzalanmasından söz edilmiş olmakla birlikte, son tutanağı imzalama yetkisiyle donatılmış çalışanın arabuluculuk anlaşma belgesini de imzalamak konusunda yetkilendirilmiş olduğunun kabulü gerekir.

Arabulucu, arabuluculuk anlaşma belgesinin tarafı olmamakla birlikte; HUAK'ın 18/1. maddesinde kullanılan "*Arabuluculuk faaliyeti sonunda varılan anlaşmanın kapsamı taraflarca belirlenir; anlaşma belgesi düzenlenmesi halinde bu belge taraflar ve arabulucu tarafından imzalanır.*" ifadesi gereğince, hazırlanan anlaşma da imzası bulunan yetkili kişidir.

II. ARABULUCULUK ANLAŞMA BELGESİNİN UNSURLARI VE HUKUKİ NİTELİĞİ

Arabuluculuk anlaşma belgesi, yasa koyucu tarafından ismen anılmakla birlikte, unsurları ve tanımını açıkça düzenlenmeyen, isimsiz (atipik) bir sözleşme olduğundan, bu sözleşmenin unsurlarına ilişkin yasal dayanakları tespit etmek o kadar kolay değildir. Ancak HUAK'da arabuluculuğun esasları ve arabulucuların görevleri düzenlenmiş olduğundan, arabuluculuk sonucunda ulaşılan anlaşma belgesinin unsurlarının -sözleşme temelinde olmasa bile- belirlenebilmesi mümkün hale gelmektedir.

A. Unsurları

Arabuluculuk anlaşma belgesinin esaslı unsurları, arabuluculuk sonucunda ulaşılabildiği, tarafların anlaşması ve yasa koyucu tarafından öngörülen şekil kuralına uyulması olarak belirlenebilir.¹⁶

¹⁵ Bu düzenleme ışığında komisyonun üç üyesinin de aynı yönde görüş açıklamamaları halinde, arabuluculuk anlaşma belgesi düzenlenemeyecektir.

¹⁶ ANDREWS, s. 6; GROSSMAN, s. 22, 23; First, s. 415, 417.

1. Arabuluculuk Sonucunda Ulaşılması

HUAK'ın 17/1/a maddesi gereğince, tarafların anlaşmaya varması halinde arabuluculuk faaliyeti sona erer. Kanun'un 18/1. maddesinde de *"Arabuluculuk faaliyeti sonunda varılan anlaşmanın kapsamı taraflarca belirlenir; anlaşma belgesi düzenlenmesi halinde bu belge taraflar ve arabulucu tarafından imzalanır."* hükmüne yer verilmiştir. Her iki düzenleme birlikte ele alındıklarında, arabuluculuk anlaşma belgesinden söz edilebilmesi için varlığı zorunlu olan ilk unsur, bu anlaşmaya arabuluculuk faaliyeti sonucunda ulaşılmış olması gerekliliğidir.¹⁷

HUAK'ın 2/1/b maddesinde arabuluculuk, sistematik teknikler uygulayarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafları bir araya getiren, onların birbirlerini anlamalarını ve bu suretle çözümlerini kendilerinin üretmesini sağlamak için aralarında iletişim sürecinin kurulmasını gerçekleştiren, tarafların çözüm üretmediklerinin ortaya çıkması halinde çözüm önerisi de getirebilen, uzmanlık eğitimi almış olan tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişinin katılımıyla ve ihtiyari olarak yürütülen uyuşmazlık çözüm yöntemini ifade eder şekilde tanımlanmıştır. Bu tanım ışığında, tarafların kendi aralarında düzenlemiş oldukları bir sözleşmeyi arabulucunun da imzalamasını istemeleri ve arabulucunun da bu belgeyi imzalamasıyla¹⁸ ortaya çıkan bir sözleşmenin arabuluculuk anlaşma belgesi olarak nitelenebilmesi mümkün değildir.¹⁹

2. Tarafların Anlaşması

Arabuluculuk anlaşma belgesinin ikinci unsuru, uyuşmazlığın taraflarının (ikiden fazla taraf olması halinde en az ikisinin) uyuşmazlığın çözümüne dair karşılıklı ve birbirlerine uygun irade beyanlarının buluşması ve bu anlaşmayı yazılı bir hale getirme yönündeki karşılıklı istemleridir. Uyuşmazlığın çözüm yöntemine ilişkin bu irade beyanlarının, uyuşmazlığın tamamını kapsamı zorunlu değildir. Bu durum, Yönetmeliğin 25/6. maddesinde yer alan *"Tarafların uyuşmazlık*

17 Aşağıda *"Arabuluculuk Anlaşma Belgesinin Konusu"* başlığında, üzerinde ayrıntılı olarak durulan Yargıtay 9. Hukuk Dairesi'nin kararında (Y. 9. HD, E. 2019/3694, K. 2019/13040, T. 08.12.2016), arabuluculuk anlaşma belgesinin geçersizliğinin sebebi, mevzuata uygun olarak yürütülmüş bir arabuluculuk faaliyeti sonucunda ulaşılmamış bir belge olmasıdır.

18 Ayrıca hukuka uygun olarak yürütülen bir arabuluculuk faaliyeti olmaksızın, ortaya çıkan anlaşmanın arabulucu tarafından imzalanması, arabulucunun hukuki, cezai ve disiplin sorumluluğuna da sebep olabilir.

19 Aksi yönde bkz. BÜYÜKAY Ferhat, **Arabuluculuk Anlaşma Belgesi ve İcra Edilebilirlik Şerhi**, Ankara: Adalet, 2018, s. 104; KIYAK Emre, *"Arabuluculuk Sonucunda Ulaşılan Anlaşma Belgesinin Hukuki Niteliği"*, **TAAD**, 6/21 (2015), s. 528 529, d.pn. 11.

konusunda anlaşmaları veya kısmen anlaşmaları halinde süreç anlaşma son tutanağı ile sonuçlandırılır. Bunların haricindeki her durumda taraflar anlaşmamış sayılır ve anlaşmama son tutanağı düzenlenir." düzenlemesiyle de açıklığa kavuşturulmuştur.²⁰ Örneğin işçinin kıdem tazminatı ve kullanılmayan yıllık izin ücretlerinin konu olduğu bir uyuşmazlığın, sadece kıdem tazminatını konu alan bir anlaşma belgesiyle sonuçlanmasının önünde bir engel bulunmamaktadır.

HUAK'ın 5/1/ç maddesinde "*Beyan veya belgelerin kullanılmaması*" kenar başlığı altında öncelikle "*Sadece arabuluculuk faaliyeti dolayısıyla hazırlanan*" belgelerin delil olarak ileri sürülemeyeceği ve bunlar hakkında tanıklık yapılamayacağı kuralı kaleme alınmıştır. Sonrasında aynı maddenin 3. fıkrasında maddede geçen beyan ve belgelerin, arabuluculuk süreci sonunda varılan anlaşmanın uygulanması ve icrası için gerekli olduğu ölçüde açıklanabileceği düzenlenmiştir.

Arabuluculuk anlaşma belgesi -kural olarak- arabuluculuğa ilişkin gizlilik prensibi kapsamında değerlendirilmeyen, aleni bir belgedir. Eğer taraflar anlaşma belgesinin içeriğinin gizli kalmasını istiyorlarsa, maddi hukuk hükümleri çerçevesinde bir cezai koşul öngörerek anlaşma belgesinde gizliliği düzenleyebilirler.²¹

3. Şekil

Yukarıda da açıklandığı üzere, arabuluculuk sonucunda varılan anlaşmanın geçerliliği, herhangi bir şekil kuralına tabi kılınmamıştır. Bununla birlikte varılan anlaşmanın, arabuluculuk anlaşma belgesi olarak nitelenebilmesi için, HUAK'da belirtilen şekil kuralına uyulması gereklidir. Ancak bu şekle, bir geçerlilik şekil kuralı denemez. Arabuluculuk sonucunda varılan anlaşmanın, yazılı hale getirilmesini tercih eden taraflar açısından, hazırlanan arabuluculuk anlaşma

20 Benzer bir düzenlemeye Yönetmeliğin 25/7. maddesinde de yer verilmiştir: "*Tarafların arabuluculuk sürecinde ileri sürülen taleplerden bir kısmı üzerinde anlaşmaya varmaları halinde, üzerinde anlaşma sağlanan ve sağlanamayan hususlar son tutanakta açıkça belirtilir ve ücret taraflardan aksi kararlaştırılmadıkça eşitçe alınır.*"

21 "*Bununla birlikte, gerek ihtiyari gerekse dava şartı arabuluculuk sürecinde hazırlanan anlaşma belgesi bir özel hukuk sözleşmesidir ve aleni bir belgedir.*" KOÇYİĞİT İlker ve BULUR Alper, **Ticari Uyuşmazlıklarda Dava Şartı Arabuluculuk**, Ankara: Adalet Bakanlığı, 2019, s. 41; Aynı yönde ATIŞ İrfan, "Arabuluculuk Uygulamasında Gizlilik İlkesinin Uygulanması ve Önemi", **Sakarya İktisat Dergisi**, 8/1 (2019), s. 80, 81; Ellen E. Deason, "Enforcing Mediated Settlement Agreements: Contract Law Collides With Confidentiality", **U.C. Davis Law Review**, 35/1 (2001), s. 33-102, (Heinonline aracılığıyla erişilmiştir. E. T. 24.01.2021); ERGİNER Ozan Umut, "Arabuluculuk ve Gizlilik", **Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 5/9 (2017), s. 84; KİYAK, s. 541.

belgesinin, TBK'nun 17. maddesi çerçevesinde iradi şekil kararlaştırılması olarak nitelenmesi doğru olacaktır.²²

Ancak bu noktada İş Kanunu'nun (İK) işe iade talepli arabuluculukların anlaşmayla sonuçlanmasına ilişkin 21/7. maddesinin özel olarak incelenmesi gerekir. Anılan maddede yasa koyucu, arabuluculuk faaliyeti sonunda tarafların, işçinin işe başlatılması konusunda anlaşmaları halinde; işe başlatma tarihinin, 21. maddenin 3. fıkrasında düzenlenen ücretin, diğer hakların ve işçinin işe başlatılmaması durumunda ödenecek tazminatın parasal miktarının belirlenmesini zorunlu kılmıştır. Bu belirlemelerin yapılmaması halinde, anlaşma sağlanmamış sayılacağı da maddede kaleme alınmıştır.

Dikkat edileceği üzere, yasa koyucu İK'nun 21/7. maddesinde sayılan üç unsurun "*belirlenmesini*" anlaşmanın geçerlilik şartı olarak düzenlemiş; ancak bu belirlemenin şekline ilişkin bir şart öngörmemiştir. Buna rağmen söz konusu hüküm, bazı yazarlarca²³ işe iade konusunda arabuluculuk sonucunda varılan anlaşmaların, "*zorunlu içerik sebebiyle doğal olarak*" arabuluculuk anlaşma belgesi haline getirilmesi gerekliliği olarak belirtilmiştir.

Borçlar hukuku açısından meseleye yaklaşıldığında, yasa koyucunun bir sözleşme için zorunlu unsurlar belirlemesinin, o sözleşmeyi kendiliğinden geçerlilik şekline tabi kılmayacağı gerçeği göz ardı edilmemelidir. Başka bir ifadeyle tarafların yasa koyucu tarafından anlaşmanın zorunlu unsuru olarak belirlenmiş konularda anlaşmalarının ispatlanması açısından yazılı şekle uyulmasının önemi kabul olunmakla birlikte; işe iade konusunda arabuluculuk faaliyeti sonucunda varılan anlaşmanın geçerliliğinin yazılı şekle tabi olduğunun kabulü, mümkün görülmemektedir. Örneğin tarafların işe iade ve İK'nun 21/7. maddesinde düzenlenen unsurlara ilişkin olarak yaptıkları anlaşmayı yazılı şekle dökmemeleri, buna karşılık işçinin belirlenen sürede işe başlaması ve işverenin de bu başlama ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirmesi

22 Uyuşmazlığın taraflarının arabuluculuk sonucunda vardıkları anlaşmayı, Noter huzurunda kurmalarının önünde de bir engel bulunmamaktadır. Ancak bu durumda arabulucunun imzasını içermeyen sözleşmenin arabuluculuk anlaşma belgesi olarak nitelenebilmesi mümkün olmayacaktır.

23 EKMEKÇİ, ÖZEKES, ATALI ve SEVEN, s. 181; Bektaş Kar, *İş Güvencesi ve Uygulaması*, Ankara: Yetkin, 2017, s. 368; Oğuz'a göre: "*Taraflar, zorunlu içerik sebebiyle anlaşmayı doğal olarak yazılıya dökeceklerdir.*" OĞUZ Özgür, *Türk İş Hukukunda Dava Şartı Olarak Arabuluculuk*, İstanbul: Legal, 2019, s. 131; OKUR Zeki, *Bireysel İş Uyuşmazlıklarında Dava Şartı Arabuluculuk*, Adana: Karahan, 2019, s. 151 (Yazar açıkça yazılılık şartına değinmemekle birlikte, anlaşma tutanağı ifadesini kullanmaktadır.); ÖZEKES Özlem, "*İşe İade Taleplerinde Dava Şartı Olan (Zorunlu) Arabuluculuk*", *TBB*, 138 (2018), s. 300, 305.

halinde, taraflar arasındaki anlaşmanın şekle aykırılık nedeniyle geçersizliğinin ileri sürülmesi mümkün olmamalıdır.

Taraflar bu iradi şekil belirlemesini, arabuluculuk görüşmeleri sırasında ve en geç arabuluculuk sonucunda varılan anlaşmanın kurulması aşamasında (sözleşme kurulurken) kararlaştırabilirler. Kural olarak iradi şekil de yasal şekilde olduğu gibi, sözleşmenin objektif ve sübjektif esaslı unsurlarını kapsamalıdır.²⁴ Ancak arabuluculuk anlaşma belgesi açısından bu kural, esnek değerlendirilmeli ve tarafların üzerinde anlaşmışları halde, (belki de gizli kalmasını amaçlayarak) arabuluculuk anlaşma belgesine dahil etmek istemedikleri hususları şekle dahil etmemek konusunda serbest oldukları kabul edilmelidir.²⁵

TBK'nun 14/1. maddesinde, yazılı şekilde yapılması öngörülen sözleşmeler açısından sadece borç altına giren tarafın imzası yeterli kabul edilmiştir. Ancak bu hükmün, arabuluculuk sonucunda sadece taraflardan birinin borç altına girdiği arabuluculuk anlaşma belgeleri açısından uygulanabilir olduğu kabul edilemez. Zira TBK'na kıyasla özel kanun olarak nitelenebilecek HUAK'ın 18/1. maddesinde, arabuluculuk anlaşma belgesinin taraflar ve arabulucu tarafından imzalanacağı açıkça kaleme alınmıştır. Başka bir ifadeyle arabuluculuk sonucunda, sadece taraflardan birinin borç altına girdiği bir anlaşma belgesinin de diğer taraf (veya anlaşmaya dahil olan tüm taraflar) ve arabulucu tarafından imzalanması gereklidir.

Arabuluculuk anlaşma belgesinin oluşması için gerekli olan imzalar, TBK'nun 15/1. maddesi gereğince elle atılabileceği gibi; güvenli elektronik imza ile de tamamlanabilir. Bununla birlikte Elektronik İmza Kanunu'nun 5. maddesinde düzenlenen istisnalar, özellikle banka teminat mektupları dışındaki teminat sözleşmelerinin elektronik imza ile kurulamayacağı kuralı, arabuluculuk anlaşma belgesi açısından da uygulanır niteliktedir. Örneğin arabuluculuk faaliyeti sonucunda, taraflardan birinin diğerine kefil olacağı kararlaştırılıyorsa, bu arabuluculuk anlaşma belgesinin, elektronik imza ile kurulabilmesi mümkün olmayacaktır. Görme engelliler ve imza atamayanlar hakkında, TBK'nun 15/3 ve 16. maddeleri uygulanır.

Öğretide arabuluculuk anlaşma belgesini hazırlama görevinin

24 EREN Fikret, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Ankara: Yetkin, 2019, s. 305; Haluk N. Nomer, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul: Beta, 2017, s. 111; OĞUZMAN Kemal ve ÖZ Turgut, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler C. 1**, İstanbul: Vedat, 2017, s. 152.

25 Aynı yönde bkz. EKMEKÇİ, ÖZEKES, ATALI ve SEVEN, s. 108.

genellikle arabulucuya ait olduğu yönünde bir görüş²⁶ bulunmakla birlikte, HUAK'tan ve Yönetmelikten bu sonuca ulaşılabilmesi mümkün değildir. HUAK'da yapılan arabuluculuk ve arabulucu tanımlarında ya da arabuluculuk mevzuatıyla arabulucuya getirilen yükümlülükler arasında, arabuluculuk anlaşma belgesinin kaleme alınmasına yer verilmemiştir. Ancak arabulucu (veya eş arabulucular) ve uyuşmazlığın tarafları arasında kurulan arabulucu sözleşmesine, tarafların anlaşması halinde düzenlenecek arabuluculuk anlaşma belgesinin arabulucu tarafından kaleme alınacağı yönünde bir hususun eklenmesi mümkündür.

Yazılı şeklin gerçekleşmesi açısından sözleşmenin, taraflardan biri veya üçüncü bir kişi tarafından kaleme alınmasının bir önemi bulunmadığından²⁷; arabuluculuk anlaşma belgesinin taraflar, yasal veya iradi temsilcileri ya da arabulucu tarafından yazılı hale getirilmesinin önünde bir engel bulunmamaktadır. Arabuluculuk anlaşma belgesinin unsurları dikkate alındığında, sonradan taraflardan birince doldurulacak şekilde atılan boşa (açığa veya beyaza) imza ile kurulmasının mümkün olmayacağı da belirtilmelidir.

Arabuluculuk faaliyeti sonucunda varılan anlaşmanın, arabuluculuk anlaşma belgesi olarak nitelenebilmesi için, arabulucu (veya eş arabulucular) tarafından da imzalanmış olması gerekir.²⁸ Arabulucunun, arabuluculuk anlaşma belgesini imzalamasının başlıca nedeni, söz konusu metnin, arabuluculuk faaliyeti sonucunda oluşturulduğuna yönelik ispat kolaylığı sağlanmasıdır. Tarafların arabuluculuk faaliyeti sonucunda vardıkları anlaşmanın arabuluculuk anlaşma belgesi olarak nitelenebilmesi için arabulucunun da imzasını içermesi yasal bir gerekliliktir. Ayrıca bu belgenin usul hukukuna ilişkin sonuçları doğurabilmesi (icra edilebilirlik şerhi alınabilmesi veya ilam niteliğinde belge statüsü kazanabilmesi) için de arabulucunun imzası önem taşımaktadır.

26 Azaklı ARSLAN, Zorunlu Arabuluculuk, s. 234; BÜYÜKAY, s. 101; OKUR, s. 155; Mustafa Çiçek, "İş Hukukunda Zorunlu Arabuluculuk", **Terazi Hukuk Dergisi**, 13/139 (2018), s. 58; DÜR, s. 373; TAŞPOLAT TUĞSAVUL, Arabuluculuk, s. 183.

27 "Yazıyı kimin kaleme almış olduğu önem taşımaz." KILIÇOĞLU Ahmet M., **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Ankara: Turhan, 2020, s. 158.

28 HUAK'ın 18/1. maddesinde kullanılan "Arabuluculuk faaliyeti sonunda varılan anlaşmanın kapsamı taraflarca belirlenir; anlaşma belgesi düzenlenmesi halinde bu belge taraflar ve arabulucu tarafından imzalanır." ifadesinin lafzında tek arabulucunun imzasından söz edilmiş olmakla birlikte; taraflar arasındaki anlaşmaya eş arabulucularla yürütülen bir arabuluculuk faaliyeti sonucunda ulaşılmış olması durumunda, faaliyete katılan tüm eş arabulucuların anlaşma belgesini imzalamaları gerektiği kabul olunmalıdır.

Bununla birlikte, arabulucunun imzasının, taraflar arasında varılan anlaşmanın bir geçerlilik şartı olduğunun söylenebilmesi mümkün değildir. Başka bir ifade ile arabuluculuk sonucunda anlaşmaya varan tarafların, sözleşme serbestisi çerçevesinde arabulucunun imzasını içermeyen bir yazılı sözleşmeyi de geçerli olarak akdedebilme hakları saklıdır.

Bu noktada üzerinde durulması gereken bir diğer husus da arabulucunun imzasının, arabuluculuk anlaşma belgesini, yazılı şekilden resmi şekle taşıyıp taşımadığı meselesidir. TBK'da resmi şekle ilişkin bir tanımlama yapılmadığı gibi, resmi şekil açısından yetkilendirilmiş makam ve merciler de sayılmamıştır. Bununla birlikte öğretide²⁹ resmi şekil oluşturma konusunda yetkilendirilmiş makamların sulh hakimi, noter ve tapu müdürlükleri olduğu belirtilmektedir. Ancak bu saymanın sınırlı sayıda olmadığı kabul edilmelidir. Resmi şekil, sözleşmenin devlet tarafından bu işle görevlendirilmiş bir kişi tarafından yasada belirlenen usul ve şartlara uygun olarak yapılması olarak tanımlanabilir.³⁰

Yapılan tanım dikkate alındığında, resmi şekle ilişkin unsurlar, devlet tarafından yetkilendirilmiş kişilerce³¹ düzenlenmesi (veya onaylanması) ve yasada belirtilen usul ve esaslara uygun olması şeklinde ortaya çıkar.³² Arabulucunun, bu unsurlardan ilkinin bünyesinde barındırdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Zira başta HUAK olmak üzere, bütün arabuluculuk mevzuatında arabulucularda bulunması gerekli özellikler (eğitim almak, sınavda başarılı bulunmuş olmak, sicile kayıt engeli taşımamak, arabulucular siciline kayıtlı olmak vb.) açıkça düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler ışığında, arabulucunun ancak devlet tarafından yetkilendirilebileceği sonucu ortaya çıkmaktadır.³³ Ayrıca Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliği'nin 4/1/c bendinde arabuluculuğun "*kamu hizmeti olarak yürütülen*" bir uyuşmazlık çözüm yolu olduğu belirtilmiştir.³⁴

29 EREN, s. 320; NOMER, s. 124-126.

30 EREN, s. 319; KILIÇOĞLU, Genel, s. 157; OĞUZMAN ve ÖZ, s. 150.

31 EREN'e göre resmi şekil, ya bir resmi makam ya da kamu güveni ile donatılmış kişilerce düzenlenmektedir. EREN, s. 320.

32 KILIÇOĞLU, bir sözleşmenin geçerliliğinin resmi şekle bağlı olduğunun düzenlendiği durumlarda buna resmîyet verecek olan makam veya görevlinin de belirlendiğine dikkat çekmektedir. KILIÇOĞLU, Genel, s. 157. HUAK'ın 18/1. maddesinde arabuluculuk anlaşma belgesinin, arabulucu tarafından imzalanması gerekliliğinin de bu kapsamda değerlendirilmesi mümkündür.

33 KIYAK da arabulucunun resmi bir makam olarak nitelendirilebileceği yönünde görüş belirtmektedir. KIYAK, s. 530.

34 Arabulucunun Türk Ceza Kanunu kapsamında kamu görevlisi olarak değerlendirilmesi gerektiği

Resmi şeklin ikinci unsuru olan, yasal usul ve esaslara uygun hazırlanmanın da arabuluculuk anlaşma belgesinin bünyesinde barındırıldığı söylenmesi mümkündür. Arabulucu, ancak HUAK'a ve ikincil mevzuata uygun olarak yürüttüğü bir arabuluculuk faaliyeti sonrasında varılan anlaşma belgesini arabulucu sıfatıyla imzalayabilir. Arabulucunun bu yükümlülüğüne aykırı davranışları hukuki, idari ve hatta cezai sorumluluğunu gerektirir.

Resmi şeklin tanımı esas alınarak yapılan inceleme sonucunda, arabuluculuk anlaşma belgesinin -arabulucunun imzasının bulunması nedeniyle- resmi şekil olarak nitelenmesi uygun olsa da; bu kabul, elektronik imza ile imzalanan anlaşma belgelerinin geçersizliği sonucunu beraberinde getirecektir. Zira Elektronik İmza Kanunu'nun 5. maddesinde *"Kanunların resmi şekle veya özel bir merasime tabi tuttuğu hukuki işlemlerin"* e-imza ile gerçekleştirilemeyeceği düzenlenmiştir.

Arabuluculuk anlaşma belgesinin e-imza ile düzenlenmesine ilişkin olmamakla birlikte; arabuluculuk son tutanağının e-imza ile tamamlanabileceğine ilişkin İstanbul BAM'nin bir kararı bulunmaktadır.³⁵ Söz konusu kararda arabuluculuk usulünün belirlenmesine dair mevzuatta, taraflara ve arabulucuya geniş yetkiler verildiği; taraflar için emredici hukuk kurallarına aykırı olmamak kaydı ile arabuluculuk usulünün serbestçe kararlaştırabilmesinin mümkün olduğu ve arabulucunun da arabuluculuk sürecini taraflarla her türlü iletişim aracını kullanarak süreci yürütme yetkisi ile donatıldığı gerekçe gösterilerek aşağıdaki ifade ile hüküm kurulmuştur:

"E-İmza Türk Hukukunda 15/01/2004 tarihli 5070 Sayılı Elektronik İmza Kanunu ile düzenlenerek ticaret, dolayısıyla hukuk alanında uygulanmaya başlanılmıştır. 5070 Sayılı Kanununun 4. maddesinde; 'Güvenli Elektronik İmza'nın tanımı yapılmıştır. 5070 Sayılı Kanununun 5. maddesi; 'Güvenli Elektronik İmza, elle atılan imza ile aynı hukuki sonucu doğurur. Kanunların resmi şekle veya özel bir merasime tabi tuttuğu hukuki işlemler ile banka

noktasında da genel bir kabul bulunmaktadır. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Azaklı ARSLAN, Arabulucunun Sorumluluğu, s. 207-210; Azaklı ARSLAN, Zorunlu Arabuluculuk, s. 216-220; Arabuluculuk Çalışma Toplantısı Arabuluculukla İlgili Güncel Sorunlar, Beklentiler ve Öneriler Sonuç Raporu, (E. T. 21.10.2019); Ersan Şen, Arabulucunun ve Uzlastırmacının Hukuki Statüsü, <https://www.hukukihaber.net/arabulucunun-ve-uzlastirmacinin-hukuki-statusu-makale,5940.html> (E. T. 21.10.2019). Aksi yönde bkz. ALAN Volkan, "Arabulucunun Suçu Bildirme Yükümlülüğü", *Fasikül Hukuk Dergisi*, 64 (2015), s. 29.

35 İstanbul BAM 13. HD, E. 2019/2139, K. 2019/1551, T. 06.11.2019. Arabuluculuk Daire Başkanlığı da 26.06.2020 tarihli ve 59155416-045.01[19]-E.692/15876 sayılı yazısında Elektronik İmza Kanunu'nun 5/1. maddesine dayanarak, arabulucu ve taraflarca e-imza ile imzalanmış son tutanakların, ıslak imza ile imzalanmış belge ile aynı sonuçları doğuracağını ve bu haliyle geçerli olacağını belirtmiştir.

teminat mektupları dışındaki teminat sözleşmeleri, güvenli elektronik imza ile gerçekleştirilemez," demek suretiyle elektronik imza kullanılamayacak işlemlere dair özel kanunlara atıfta bulunulmuştur. 6325 Sayılı Arabuluculuk Kanununun da son tutanağın elektronik imzalı olarak oluşturulamayacağına dair bir hüküm bulunmadığından dilekçe ekinde sunulan e-imzalı olarak sunulan son tutanağın geçerli olduğu ve dava şartının gerçekleştiği..."

Taraflar arabuluculuk anlaşma belgesiyle, daha önce aralarında resmi şekilde yapılmış bir sözleşmeyi değiştirebilir veya ona eklemelerde bulunabilirler. Örneğin taraflar arasında resmi şekilde akdedilmiş bir arsa payı karşılığı inşaat sözleşmesinden kaynaklanan uyuşmazlığın, arabuluculuk faaliyeti sonucunda çözümlenmesi ve mevcut sözleşmede değişikliğe gidilmesi (yüklenicinin teslim süresinin uzatılması veya arsa paylarının devir tarihinin ötelenmesi vb.) halinde, bu durumla karşılaşılması mümkündür.

Bu noktada açıklığa kavuşturulması gereken husus, arabuluculuk anlaşma belgesinin taraflar arasındaki resmi şekilde yapılmış ilk sözleşmeyi değiştirmeye yeterli olup olmadığına ilişkindir. Zira TBK'nun 13/1. maddesinde yazılı geçerlilik şekline tabi kılınmış sözleşmelerin değiştirilmesinde de yazılı şekle uyulması zorunluluğu kaleme alınmıştır. Aynı maddenin 2. fıkrasında ise bu kuralı yazılı şekil dışındaki geçerlilik şekilleri için de uygulanacağı açıklanmıştır.

Eğer arabuluculuk anlaşma belgesinin de resmi şekle tabi olduğu kabul edilecek olursa, taraflar arasındaki sözleşmenin başka bir resmi şekildeki sözleşme ile değiştirilmiş olacağının kabulü gerekir. Buna karşılık arabuluculuk anlaşma belgesinin sadece yazılı şekle tabi bir sözleşme olarak nitelendirilmesi durumunda, tarafların bu anlaşma belgesine dayalı olarak resmi şekilde bir tadil sözleşmesi yapma gereklilikleri ortaya çıkar.

Şekil konusuna ilişkin yukarıda değinilen tartışmaya açık hususlar, yasa koyucunun arabuluculuk anlaşma belgelerinin şekline ilişkin daha açık bir düzenleme yapmasıyla ortadan kalkacaktır. Önerilen arabuluculuk anlaşma belgelerine resmi şekil statüsünün kazandırılması ve bu belgenin e-imza ile imzalanabilir olduğu konusunda mevzuatta bir istisnaya yer verilmesidir.

B. Hukuki Niteliği

Öncelikle arabuluculuk sonucunda ulaşılan anlaşma belgesi, arabuluculuğun taraflarını bağlayan bir sözleşmedir. Bu sözleşme, usul hukuku alanında da sonuçlar doğurmakla birlikte; bir usul hukuku

sözleşmesi değildir. Arabuluculuk anlaşma belgesi, maddi hukuka ilişkin bir borçlar hukuku sözleşmesidir.³⁶ Zira tarafların arabuluculuk anlaşma belgesi ile ulaşmak istedikleri öncelikli sonuçlar maddi hukuka ilişkindir. Bu belgenin gerek icra edilebilirlik şerhi alınması sonucunda gerekse HUAK'da düzenlenen kural gereğince kendiliğinden ilam niteliğinde belge statüsü kazanması da bu niteliğini değiştirmez.³⁷ Arabuluculuk anlaşma belgesi ile oluşturulan sözleşme, TBK'da, HUAK'da ya da herhangi bir özel kanunda tüm unsurları ile düzenlenmediği için -kural olarak- isimsiz (atipik) bir sözleşme olarak kabul edilmelidir.³⁸

Bir sözleşmenin isimli (tipik) bir sözleşme olarak kabul edilebilmesi için, sözleşmenin esaslı unsurlarının tümünün kanunla düzenlenmiş olması gerekmektedir. Uyuşmazlığın taraflarının, arabuluculuk sonucunda, ismen düzenlenmiş bir sözleşmeyi akdetmelerinin önünde de bir engel bulunmamaktadır. Örneğin uyuşmazlığın taraflarından birinin diğerine bir miktar para vermeyi veya bir taşınırın mülkiyetini karşılıksız olarak devretmeyi yükümlendiği bir arabuluculuk anlaşma belgesinin, bağışlama sözü verme olarak nitelenmesi mümkündür. Benzer şekilde arabuluculuk anlaşma belgesiyle, bir kira veya kefalet akdinin kurulması halinde de taraflar isimli bir sözleşme akdetmiş olacaklardır.

Ayrıca tarafların aralarında var olan bir sözleşme ilişkisini, arabuluculuk anlaşma belgesiyle sona erdirmeye (ve sona ermenin sonuçlarını belirleme³⁹) veya değiştirme hakları da vardır. Benzer

36 DOST Süleyman, "Arabuluculuk Ücret ve Masrafları Hakkında Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme", *TBBD*, 115 (2014), s. 453; Ronan FEEHILY, "The Legal Status and Enforceability of Mediated Settlement Agreements", *Hibernian Law Journal*, 12 (2013), s. 2, 4; Jacqueline M. Nolan-Haley, "Judicial Review of Mediated Settlement Agreements: Improving Mediation with Consent", *Arbitration Law Review*, 5 (2013), <https://elibrary.law.psu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1088&context=arbitrationlawreview>, (E. T. 12.06.2021), s. 155; Bruce R. Parker, "What Can Be Done to Enforce Mediation Agreements", *Defense Counsel Journal*, 59/3 (1992), s. 322 (Heinonline aracılığıyla erişilmiştir. E. T. 24.05.2021); Edna SUSSMAN, "The Final Step: Issues in Enforcing the Mediation Settlement Agreement", *Fordham Law School Conference on International Arbitration and Mediation*, (2008), https://SUSSMANadr.com/docs/Enforcement_Fordham_82008.pdf, (E. T. 18.06.2021), s. 7; BÜYÜKAY, s. 108; AZAKLI ASLAN, Zorunlu Arabuluculuk, s. 236; EKMEKÇİ, ÖZEKES, ATALI ve SEVEN, s. 51; İLHAN, s. 254; Kekeç, s. 205; KILIÇOĞLU, Arabuluculuk, s. 89; TAŞPOLAT TUĞSAVUL, Arabuluculuk, s. 184; TAŞPOLAT TUĞSAVUL Melis, "Arabuluculuk Faaliyeti Sonunda Varılan Anlaşmanın Hukuki Niteliği", *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi*, 1 (2019), s. 344; Okur, s. 155; ÖZBEK, AUÇ, s. 1259; Yazıcı TIKTIK, s. 156; OĞUZ, s. 63; KOÇYİĞİT/BULUR, s. 41; Bruno Zeller ve Leon Trakman, "Mediation and arbitration: the process of enforcement", *Unif. L. Rev.*, 24 (2019), s. 458, <https://watermark.silverchair.com/unz020.pdf?token=> (E. T. 18.06.2021).

37 KILIÇOĞLU, Arabuluculuk, s. 91.

38 Aynı yönde Yazıcı Tıktık, s. 165.

39 Örneğin kira sözleşmesinden kaynaklanan bir uyuşmazlıkta, arabuluculuğun tarafları olan kiraya veren ve kiracı, arabuluculuk anlaşma belgesiyle aralarındaki kira akdini

şekilde taraflar, TBK'nun 132. maddesi kapsamında ibra sözleşmesi kurabilecekleri gibi; TBK'nun 133. maddesi çerçevesinde yenileme (tecdit) konusunda da anlaşabilirler.⁴⁰

Yukarıda yapılan açıklamalar ışığında arabuluculuk anlaşma belgesiyle tek tarafa, tam iki tarafa veya eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler yapılabileceği sonucuna varılmaktadır. Ayrıca taraf iradeleri uyarınca, arabuluculuk anlaşma belgesiyle sürekli, ani veya dönemsel edimli borç ilişkileri de kurulabilir.

Öğretide⁴¹ arabuluculuk anlaşma belgesinin, hukuki niteliği itibariyle mahkeme dışı bir sulh sözleşmesi (veya sulh benzeri sözleşme⁴²) hükmünde olduğu belirtilmiştir.⁴³ Sulh sözleşmesi, bir hukuki ilişki hakkındaki doğmuş veya doğması muhtemel bir çekişmeyi ya da tereddüdü, tarafların karşılıklı fedakarlıklar gerçekleştirmek suretiyle ortadan kaldırdıkları sözleşme olarak tanımlanabilir.⁴⁴

Tanımdan da anlaşılacağı üzere, sulh sözleşmesinin unsurlarından biri, uyuşmazlığı çözmek isteyen tarafların, sulh için karşılıklı fedakarlıklarda bulunmalarıdır. Buna karşılık arabuluculuk anlaşma belgesi açısından, böyle bir unsurun gerçekleşmesi beklenmez. Bazı arabuluculuklar açısından, arabuluculuk anlaşma belgesinin sulh sözleşmesi olarak nitelendirilmesi mümkün olsa da bunun genele yaygın bir kabul olarak benimsenmesi mümkün görülmemektedir.

sonlandırmak, tahliyenin zamanı ve/veya iade edilecek güvencenin miktarı gibi hususları kararlaştırmak konusunda yetkilidirler.

- 40 Arabuluculuk anlaşma belgesinin, sadece borç ilişkisi içeren sözleşmeler dışında, kişisel ilişkiler kurulması, özür dilenmesi, üçüncü kişilerin gözetilmesi gibi anlaşmalar da içerebileceği yönünde bkz. Virginia Michelle Obradovic, "Achieving Wise Resolutions in Mediation", *American Journal of Trial Advocacy*, 28 (2004), s. 12. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=666642 (E. T. 12.06.2021).
- 41 İLHAN, s. 255; KILIÇOĞLU, Arabuluculuk, s. 89; DÜR, s. 374; KURT Ekrem, "Sulh Sözleşmesi ve Arabuluculuk", *Hukukta Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları*, Der. Tahir Muratoğlu ve BULUTTEKİN M. Burak, Ankara: Seçkin, 2018, s. 152, 153; Sedat Kaya, "7036 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunu Çerçevesinde Bireysel İş Uyuşmazlıklarında Zorunlu Arabuluculuk", *Erzincan Binalı Yıldırım ÜHFD*, 22/1-2 (2018), s. 246; TANRIVER Süha, "Dava Şartı Arabuluculuk Üzerine Bazı Düşünceler", *TBB*, 147 (2020), s. 129; OĞUZ, s. 64; PARKER, s. 322.
- 42 TAŞPOLAT TUĞSAVUL, Arabuluculuk s. 185; TAŞPOLAT TUĞSAVUL, Anlaşma, s. 346; AZAKLI ASLAN, Zorunlu Arabuluculuk, s. 236; ERDOĞAN ve CÖMERT, s. 34.
- 43 Bu görüş, dava görülmekte iken gerçekleştirilen arabuluculuklar sonucunda hazırlanan arabuluculuk anlaşma belgelerini de mahkeme içi sulh olarak nitelendirmektedir. EKMEKÇİ, ÖZEKES, ATALI ve SEVEN, s. 109; DÜR, s. 375.
- 44 ULUSAN İlhan, "Maddi Hukuk ve Usul Hukuku Bakımından Sulh Sözleşmesi", <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/13985>, s. 149. (E. T. 18.06.2021); METİN Uğur Can, "Maddi Hukuk Anlamında Sulh Sözleşmesi", *ERÜHFD*, 11/1 (2016), s. 293.

Bir diğer görüş⁴⁵ arabuluculuk anlaşma belgesini -belirli bir sözleşme kalıbında değerlendirilmesi zor olduğundan- kendine özgü yapısı olan (sui generis) sözleşme olarak nitelendirmiştir. Arabuluculuk anlaşma belgesi ile kendine özgü yapısı olan sözleşmeler oluşturulabileceği tartışmasız olmakla birlikte; bu görüşün kabulü arabuluculuk anlaşma belgesiyle isimli, isimsiz-karma veya isimsiz-bileşik sözleşmeler de akdedilebileceği için benimsenmemektedir.

Arabuluculuk anlaşma belgesinin hukuki niteliğine ilişkin olarak yukarıda açıklanan görüşlerden hangisi benimsenecek olursa olsun, tarafların bu belge ile kurdukları sözleşmeye uyulmaması, akde aykırılık teşkil eder.⁴⁶ Bu durumda da sözleşmeye uygun davranılmadığını iddia eden tarafın, TBK'da (ve diğer mevzuatta) düzenlenen hükümlere dayanarak dava açma hakkı gündeme gelir.⁴⁷

Ancak HUAK'ın 18/5. maddesinde "*Arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varılması halinde, üzerinde anlaşılan hususlar hakkında taraflarca dava açılmaz.*" hükmü yer almaktadır. Bu hüküm, tarafların arabuluculuk anlaşma belgesiyle akdettikleri sözleşmenin uygulanmasını sağlamak için dava ve/veya icra yoluna başvuramayacakları genişlikte yorumlanmamalıdır. HUAK'ın 18/5. maddesi, arabuluculuk anlaşma belgesiyle kurulmuş olan sözleşmenin karşı tarafının akde uygun bir şekilde ediminin ifasını veya diğer haklarını talep eden tarafın, dava açmasının önünde bir engel teşkil etmeyeceğinin kabulü gerekir. Zira aksinin kabulü halinde, arabuluculuk anlaşma belgesi ile akdedilmiş olan sözleşmeye aykırı davranılması (borcun hiç veya gerektiği gibi ifa edilmemesi) durumunda, TBK'nun akde aykırılık yaptırımlarına başvurulamaması gibi istenmeyen sonuçlarla karşılaşılması söz konusu olacaktır.

45 AKKAN Mine, "Arabuluculuk Faaliyeti Sonucunda Anlaşılan Hususlarda Dava Açma Yasağı ve Sonuçları", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20/2 (2018), s. 16; KIYAK, s. 541.

46 ÖZBEK Mustafa Serdar, "Anayasal Hak ve Hürriyetler İle Yargılamaya Hakim Olan İlkeler Işığında Arabuluculuk", <http://acikerisim.baskent.edu.tr/bitstream/handle/11727/1577/5cbc08874583bfb7b7c637c3539cbaae.pdf?sequence=2&isAllowed=y>, s. 138 (E. T. 08.01.2021); PARKER, s. 332. SUSSMAN, arabuluculuk anlaşma belgeleri ile kurulmuş sözleşmelerin ifa edilme oranının, mahkeme kararlarına uyulma oranından daha yüksek olduğuna dikkat çekmektedir. SUSSMAN, s. 2.

47 TAŞPOLAT TUĞSAVUL'a göre de bu sözleşmeye uyulmadığı veya sözleşmenin varlığının ispat edilemediği hallerde mahkemeye başvurulması mümkündür. TAŞPOLAT TUĞSAVUL, Arabuluculuk, s. 151; TAŞPOLAT TUĞSAVUL, Anlaşma, s. 344; AZAKLI ASLAN, Zorunlu Arabuluculuk, s. 237; FEEHILY, s. 6. Nolan-Haley, tarafların serbest iradeleriyle oluşturdukları, arabuluculuk anlaşma belgesinin mahkeme tarafından da uygulanacağını şüphesiz olduğunu aktarmaktadır. Nolan-Haley, s. 155.

Ayrıca arabuluculuk anlaşma belgesiyle kurulan sözleşmeden kaynaklanan veya taraflar arasında bağlayıcı bir sözleşme ilişkisinin bulunmadığı iddiasına dayanan başkaca davaların da açılması mümkündür. Öğretide⁴⁸ arabuluculuk anlaşma belgesinin, başta irade sakatlığı halleri olmak üzere, ehliyetsizlik, sözleşme serbestisinin sınırlarının aşılması veya aşırı yararlanma hallerinde dava açılmak suretiyle yargıya taşınabileceği kabul edilmiştir.⁴⁹ Bir diğer olasılık da arabuluculuk anlaşma belgesinin sahtelik iddiasıyla menfi tespit davasına konu edilmesidir.⁵⁰ İzmir BAM 9. Hukuk Dairesi de bir kararında⁵¹ yukarıda belirtilen sebeplerin tamamına dayalı olarak dava açılabilirliği yönünde hüküm kurmuştur.

Arabuluculuk anlaşma belgesinin bir sözleşme olarak nitelendirilmesi, TBK'nun 138. maddesinde düzenlenen şartların varlığı halinde, aşırı ifa güclüğü nedeniyle sözleşmenin uyarlanmasının da mümkün olması ihtimalini beraberinde getirecektir. Benzer şekilde sözleşmenin yorumlanması için de mahkemeye başvurulması mümkündür.⁵²

48 AKKAN, s. 22; AZAKLI ASLAN, Zorunlu Arabuluculuk, s. 236; Deason, s. 80; EKMEKÇİ, ÖZEKES, ATALI ve SEVEN, s. 114; Oğuz, s. 133; KILIÇOĞLU, Arabuluculuk, s. 89, 93; KOÇYİĞİT/ BULUR, s. 43; ODAMAN Serkan, "Arabuluculuk Tutanağına İcra Edilebilirlik Şerhi Verilmesine İlişkin Yargıtay Kararının Değerlendirilmesi", DEÜHFD, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ'a Armağan, 19 (2017), s. 1762. "Arabuluculuk faaliyeti sonunda elde edilen ilam niteliğindeki anlaşma belgesi maddi anlamda kesin hüküm kuvvetini haiz olmadığından, tarafların kesin hükümsüzlük (TBK m. 27), aşırı yararlanma (TBK m. 28), yanılma (TBK m. 30), aldatma (TBK m. 36), korkutma (TBK m. 37), sahtelik iddiası gibi hallerde yeni bir dava açılabilirliği mümkündür." KAYA, s. 245; BÜYÜKAY, s. 294; ERDOĞAN ve CÖMERT, s. 42, 45; İLHAN, s. 254. Bir alt başlıkta, yukarıda sayılan, arabuluculuk anlaşma belgesinin yargıya taşınabileceği hallerden bazıları hakkında daha ayrıntılı açıklama yapılmıştır.

49 KILIÇOĞLU, arabuluculuk anlaşma belgesine ilişkin geçersizlik sebeplerinden biri olmadan ve bu sebebe dayalı olarak iptal istemi ileri sürülmeden anlaşılan konularda dava açılmayacağı belirtilmektedir. Yani önce geçersizlik nedeniyle arabuluculuk anlaşma belgesinin iptalini; bunu takiben de anlaşma belgesinden bağımsız olarak uyumsuzluğa ilişkin talepler hakkında karar verilmesi talep olunabilir. KILIÇOĞLU, Arabuluculuk, s. 93.

50 AKKAN, s. 22, 23; ERDOĞAN ve CÖMERT, s. 39; Kaya, s. 246.

51 "Dava açma yasağının mutlak biçimde kabul edilmesi düşünülemez. Arabuluculuk faaliyeti sonucunda anlaşmaya varılması durumunda anlaşma belgesi düzenlenmiş ve anlaşmaya varılan hususlar açık ve net bir şekilde ortaya konmuş olsa da, yine de çözümlenen uyumsuzluk hakkında dava açılmasının mümkün olduğu çeşitli ihtimaller bulunmaktadır. Bunlardan ilki anlaşma belgesine karşı ileri sürülebilecek irade fesadı halleridir. Bu durumda anlaşmaya varılan hususlarla ilgili olarak bu sözleşmenin iptali TBK (m. 30 vd., m. 39) hükümleri çerçevesinde talep edilerek dava açılabilir. Elbette anlaşma belgesinin ehliyetsizlik, emredici hukuk kurallarına, kamu düzenine, ahlaka, kişilik haklarına ve şekle aykırılık gibi sebeplerle mutlak butlanla sakatlanması da düşünülebilir. Böyle bir durumda butlanın tespiti mahkemeden istenebilir. Bu anlamda, TBK'nun 27. maddesindeki kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkansız olan sözleşmelerin kesin hükümsüzlüğüne dayanılabilir. Aşırı yararlanmanın koşulları varsa bu konuda da mahkemede dava açılabilir (TBK m. 28). İkinci ihtimal, arabuluculuk faaliyeti sonucunda anlaşmaya varılması durumunda düzenlenen anlaşma belgesinin sahteliğinin ileri sürülmesidir." İzmir BAM 9. HD, E. 2019/2343, K. 2019/1223, T. 21.10.2019.

52 AKKAN, s. 24; ÖZBEK Mustafa Serdar, "Avrupa'da Arabuluculuğun İlkeleri ve Uygulanması", Prof. Dr. Özer Seliçi'ye Armağan, Ankara: Seçkin, 2006, s. 498.

III. ARABULUCULUK ANLAŞMA BELGESİNİN KONUSU

Arabuluculuğun tarafları, arabuluculuk sonucunda ulaştıkları uyuşmazlık çözümünü arabuluculuk anlaşma belgesinin konusu olarak serbestçe belirleyebilirler. Arabuluculuk anlaşma belgesinin hukuki niteliğine ilişkin bir üst başlıkta da belirtildiği üzere, taraflar arabuluculuk sonucunda isimli veya isimsiz bir sözleşme oluşturabilirler. Başka bir ifade ile arabuluculuk anlaşma belgesinin konusunun sınırlarını, sözleşme serbestisinin sınırlarının oluşturduğunun söylenmesi yanlış olmayacaktır.

TBK'nun 27/1. maddesi gereğince, emredici hükümlere, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı olan veya konusu imkansız olan sözleşmeler kesin hükümsüzlük yaptırımına tabidir. Arabuluculuk anlaşma belgesi de bu sınırlara uygun olarak belirlenmezse kesin hükümsüz olur. Ancak TBK'nun 27/2. maddesinde düzenlenen kısmi kesin hükümsüzlük kuralının bu sözleşme açısından da geçerli olacağı belirtilmesi gerekir. Yani arabuluculuk anlaşma belgesinin içerdiği belirlemelerden bir kısmının hükümsüz olması, kural olarak, diğerlerinin geçerliliğini etkilemez. Ancak tarafların geçersiz hükümler olmaksızın bu sözleşmeyi yapmayacağı açıkça anlaşılırsa, arabuluculuk anlaşma belgesinin tamamı kesin hükümsüz olur.

Arabulucunun, arabuluculuk anlaşma belgesinin, sözleşme serbestisinin sınırları içerisinde kaldığını ve taraf iradelerinin metne aslına uygun yansıtıldığını denetleme yükümlülüğü vardır. Eğer arabulucu, arabuluculuk anlaşma belgesinde tarafların sözleşme serbestisinin sınırlarını aştığını tespit ederse, öncelikle onları uyarmalı ve her halükarda belgeyi imzalamaktan kaçınmalıdır.

Tarafların anlaşma belgesinin içeriğini TBK'nun 27/1. maddesine uygun olarak değiştirmek konusunda ısrarcı olmaları halinde, arabulucunun arabuluculuk sürecini anlaşmama tutanağı tutmak suretiyle sonlandırmak dışında bir çaresi kalmayacaktır. Böyle bir durumda kalan arabulucunun HUAK'ın 17/1/b maddesinde yer alan *"Taraflara danışıldıktan sonra arabuluculuk için daha fazla çaba sarf edilmesinin gereksiz olduğunun arabulucu tarafından tespit edilmesi"* sona erme sebebine dayanması mümkündür.⁵³

Tarafların arabuluculuk anlaşma belgesine ilişkin sözleşme serbestisinin sınırlarından ilki, uyuşmazlığın arabuluculuğa uygun olmasıyla ilgilidir. Bu durum HUAK'ın *"Amaç ve kapsam"* kenar başlıklı

53 Aynı yönde bkz. BÜYÜKAY, s. 103; KIYAK, s. 529; Okur, s. 147.

1. maddesinde “... tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri iş veya işlemlerden doğan özel hukuk uyumsuzlukları” ifadesiyle de açıklığa kavuşturulmuştur. Ayrıca aile içi şiddet iddiasını içeren uyumsuzlukların arabuluculuğa elverişli olmadıkları da madde metninde düzenlenmiştir.⁵⁴ HUAK’da yapılan sınırlama sonucunda, arabuluculuğa uygun olan uyumsuzluklarda, başta TBK’da yer alanlar olmak üzere, diğer emredici düzenlemeler (İK vb.) de dikkate alınarak, arabuluculuk anlaşma belgesinin konusu belirlenmelidir.

Bu noktada açıklığa kavuşturulması gereken hususlardan biri, taraflar arasındaki uyumsuzluğun arabuluculuğa elverişli olmamasına rağmen yürütülen bir arabuluculuk faaliyeti sonucunda ulaşılan anlaşma belgelerinin akıbetidir.⁵⁵ Böyle bir durumda taraflar arasında varılan anlaşma belgesinin, arabuluculuk anlaşma belgesi olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri bir alana ilişkin olması halinde, taraflar arasında geçerli bir sözleşmenin kurulduğunun kabulü gerekir.

Örneğin eşlerden birinin, bir tartışma sırasında diğerinin eşyasına zarar vermesi, aile içi şiddet iddiası barındırması nedeniyle arabuluculuğa elverişli değildir. Buna karşılık tarafların ortaya çıkan zararın (nakden veya aynen) tazmini konusunda anlaşmalarını engelleyen bir hukuk kuralı da bulunmamaktadır. Eğer uyumsuzluğun tarafları, hukuka uygun olmayan arabuluculuk faaliyeti sonucunda, serbest iradeleriyle, zararın tazmini konusunda anlaşmışlarsa, bu sözleşmenin geçerli ve taraflar açısından bağlayıcı olduğunun kabulü gerekir. Ancak arabuluculuk anlaşma belgesine bağlanan usul hukuku sonuçlarının doğması, HUAK’a açık aykırılık nedeniyle mümkün değildir.

Geçerli bir arabuluculuk anlaşma belgesinden söz edilebilmesi için, gerekli olan şartlardan biri de tarafların bu anlaşmanın içeriğine uygun ehliyeteye sahip olmaları gerekliliğidir. Benzer şekilde bu sözleşmenin yasal veya iradi temsilcilerle akdedilmesi halinde, temsilcilerin de hem geçerli bir temsil yetkisine sahip olmaları hem de temsil yetkisi kapsamında hareket etmeleri bir diğer geçerlilik şartıdır.⁵⁶

54 Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZKAN Halid ve BOSTANCI Yalçın, “Hukuk Uyumsuzluklarında Arabuluculuk Faaliyetini Sona Erdiren Hal: ‘Uyumsuzluğun Kapsam Dışında Olduğunun Tespiti’”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9/1 (2014), s. 1-21.

55 Taraflar arasındaki uyumsuzluğun arabuluculuğa elverişli olup olmadığını denetleme yükümlülüğü arabulucudadır. Arabulucunun bu yükümlülüğü gereği gibi ifa etmemesinin hukuki, idari ve hatta şartlar oluşmuşsa cezai sorumluluğa yol açabilmesi mümkündür. BADUR, s. 252.

56 Arabuluculuk anlaşma belgesinin tarafları incelenirken, bu konuda açıklama yapılmıştır. Ayrıca bkz. FEEHILY, s. 14; PARKER, s. 324; SUSSMAN, s. 13.

Arabuluculuk anlaşma belgesinin geçerlilik şartlarından bir diğeri de tarafların serbest ve gerçek iradelerini yansıtmasıdır. Bağlayıcı bir sözleşme açısından aranan tüm şartların, arabuluculuk anlaşma belgesiyle kurulmuş olan sözleşme tarafından da barındırılması gerekir. Bunun anlamı, arabuluculuk anlaşma belgesi imzalanmış olsa bile, iradesinin sakatlandığını iddia eden tarafın, TBK'da düzenlenen hükümlere başvurma hakkının saklı olmasıdır.⁵⁷ Anayasa Mahkemesi'nin HUAK'ın Anayasa'ya aykırı olmadığı yönünde hüküm kurduğu kararında⁵⁸ kullandığı "... İcra edilebilirlik şerhi verilmesi sürecinde hata, hile ve ikrah gibi irade fesadı halleri taraflarca ileri sürülebilecektir." şeklindeki ifade de bu görüşü destekler niteliktedir.

Bu kapsamda yanıt aranması gereken bir diğer soru, arabuluculuk anlaşma belgesinin muvazaalı bir sözleşme olduğunun ileri sürülmesinin mümkün olup olmadığına ilişkindir. Tarafların aslında yapmak istemedikleri bir sözleşmeyi, üçüncü kişileri aldatmak amacıyla ve arabuluculuk anlaşma belgesi suretiyle yapmış gibi göstermeleri veya gizledikleri bir işlem yerine, görünürde arabuluculuk anlaşma belgesine konu sözleşmeyi yapmaları halinde muvazaadan söz etmek mümkün olacaktır.

Üstelik arabulucunun, özen yükümlülüğünü layığıyla ifa etmesine rağmen bu durumu fark edememesi de ihtimal dahilindedir. Gerek arabuluculuk anlaşma belgesinin taraflarının, gerekse muvazaalı işlem nedeniyle hakkı ihlal edilen üçüncü kişilerin -her sözleşme hakkında olduğu gibi- arabuluculuk anlaşma belgesinin de muvazaalı olduğunu ileri sürebileceklerinin kabulü gerekir.

Arabuluculuk anlaşma belgesinin, TBK'nun 20-25. maddeleri arasında düzenlenen genel işlem koşulları ile ilgili hükümlere de uygun olması gereklidir. TBK'nun 20/1. maddesinde genel işlem koşulları, bir sözleşme yapılırken düzenleyen, ileride çok sayıdaki benzer sözleşmede kullanmak amacıyla, önceden ve tek başına hazırlayarak karşı tarafa sunduğu sözleşme hükümleri olarak tanımlanmıştır. Arabuluculuğun ve arabuluculuk sonucunda ulaşılan anlaşmanın, niteliği gereği, genel işlem koşulu barındırması çok sık rastlanan bir ihtimal olmasa da;

57 "... koşulları varsa irade bozukluğu (hata, hile, tehdit) sebepleri ile iptali istenebilir." KOÇYİĞİT/BULUR, s. 43; BÜYÜKAY, s. 292; Deason, s. 80; DÜR, s. 373; FEEHILY, s. 14; Nolan-Haley, s. 153, 154; PARKER, s. 330; SUSSMAN, s. 15; TANRIVER, s. 135; KEKEÇ, s. 203; TAŞPOLAT TUĞSAVUL, Anlaşma, s. 344.

58 AYM, E. 2012/94, K. 2013/89, T. 10.07.2013.

arabuluculuk anlaşma belgesinde yer alan bazı şartların bu kapsamda değerlendirilmesi söz konusu olabilir.⁵⁹

Örneğin çok sayıda işçi çalıştıran bir işverenin, (şantiye kapatmak vb. bir sebeple) topluca işten çıkardığı işçilerle, bu kişilerin işçilik alacaklarına dair anlaşmak için arabuluculuk faaliyetini tercih etmesi durumunda; işverenin ileride çok sayıdaki benzer sözleşmede kullanmak amacıyla, önceden ve tek başına hazırlayarak karşı tarafa sunduğu sözleşme hükümleriyle karşılaşılması mümkün olabilir. Ancak hukuka uygun bir arabuluculuk sürecinin gerçekleştirilebilmesi için, işverenin önceden hazırlamış olduğu hükümlerin tamamının taraflarca tartışılması ve üzerinde uzlaşmışsa arabuluculuk anlaşma belgesi haline getirilmesi şarttır.

Böyle bir durumla karşı karşıya kalan arabulucu, HUAK hükümleri çerçevesinde arabulucuya yüklenen tüm görevleri ifa etmek ve arabuluculuğun yapılandırılmış sürecine uygun şekilde hareket etmek kaydıyla, hazırlanan arabuluculuk anlaşma belgesini imzalayabilir. Eğer arabuluculuk sürecinin hukuka uygun bir şekilde tamamlanması sonucunda arabuluculuk anlaşma belgesine ulaşılmışsa; zaten TBK'nun 21/1. maddesinde düzenlenen genel işlem koşullarının sözleşmenin kapsamına girmesinin, sözleşmenin yapılması sırasında düzenleyenin karşı tarafa, bu koşulların varlığı hakkında açıkça bilgi vermesi, bunların içeriğini öğrenme imkanı sağlaması ve karşı tarafın da bu koşulları kabul etmesi unsurları da gerçekleşmiş olur. Ancak genel işlem koşullarını hazırlayan tarafın (veya her halükarda kabul etmek isteyen tarafın) buna yanaşmaması halinde; arabulucu, arabuluculuk sürecini sona erdirmekle yükümlüdür.

Arabuluculuk anlaşma belgesinin TBK'nun 28. maddesinde düzenlenen aşırı yararlanmanın koşullarını barındırdığı iddiasının ileri sürülmesi de mümkündür.⁶⁰ Aşırı yararlanmanın objektif koşulu, sözleşmede karşılıklı edimler arasında açık bir oransızlık bulunması; subjektif koşulu ise bu oransızlığın, zarar görenin zor durumda kalmasından veya düşüncesizliğinden ya da deneyimsizliğinden

59 HOBBS, tarafların (veya vekillerinin) arabuluculuk anlaşma belgesine önceden hazırladıkları bir takım koşulları ekleyebileceklerini belirtmektedir. Bu koşullar, tarafların karşılıklı sorumluluktan kurtarılmasına; aralarındaki borçlara dair ibraya; açılmış olan davaların sona erdirilmesine; ödemelere ilişkin faiz ve güvence belirlemelerine, gizlilik hükümlerine; avukatlık ücretlerinin ödenmesine ilişkin olabilir. Karin S. HOBBS, "Mediation Confidentiality and Enforceable Settlements: Deal or No Deal?" *Utah Bar Journal* (2007), <https://www.mediate.com/articles/hobbsk1.cfm> (E. T. 18.06.2021).

60 DÜR, s. 373; ERDOĞAN ve CÖMERT, s. 45. Aksi yönde bkz. BÜYÜKAY, s. 304, 305.

yararlanılması suretiyle gerçekleşmesidir. Aşırı yararlanmadan söz edilebilmesi için, objektif ve sübjektif koşulların birlikte varlığı aranır.

HUAK ve sair mevzuat gereğince, hukuka ve usulüne uygun bir arabuluculuk faaliyeti yürüten arabulucunun, aşırı yararlanmanın objektif ve sübjektif unsurlarını fark edebilmesi mümkündür. Özellikle arabuluculuğun inceleme/araştırma ve müzakere aşamalarında taraflardan birinin zor durumda olduğu (müzayaka) veya düşüncesizliği ya da deneyimsizliği nedeniyle anlaşma şartlarını kabul ettiği, arabulucu tarafından gözlemlenebilir. Böyle bir durumu fark eden arabulucunun, söz konusu şartlar içindeki tarafa, hukuki yardım veya danışmanlık almasını önermesi gerekir.

TBK'nun 420/2. maddesinde, hizmet sözleşmesi ile ilgili hükümler arasında, işçi ve işveren arasındaki ibra sözleşmelerinin geçerlilik şartları belirlenmiştir.⁶¹ Maddeye göre işçinin işverenden alacağına ilişkin ibra sözleşmesi yazılı olmalı; ibra tarihi itibarıyla sözleşmenin sona ermesinden başlayarak en az bir aylık süre geçmiş bulunmalı, ibra konusu alacağın türü ve miktarı açıkça belirtilmeli ve son olarak ödeme hak tutarına nazaran noksansız ve banka aracılığıyla yapılmalıdır. Ayrıca maddede bu unsurları taşımayan ibra sözleşmeleri veya ibranamelerin kesin hükümsüzlük yaptırımına tabi oldukları da kaleme alınmıştır.

Bu noktada açıklığa kavuşturulması gereken, işçi ve işveren arasında gerçekleşen bir arabuluculuk faaliyeti sonucunda düzenlenen arabuluculuk anlaşma belgesinin de işçinin işverenden olan alacakları için TBK'nun 420/2. maddesinde belirlenen geçerlilik unsurlarına tabi olup olmayacağı meselesidir. Bu konuda öğretilerde⁶² birbirinden farklı görüşler ileri sürülmüştür.

61 "TBK'nun 420. maddesinde düzenlenen konu belirli bir isim taşıyan sözleşme değil, işçinin haklarından vazgeçme yasağıdır." EKMEKÇİ, ÖZEKES, ATALI ve SEVEN, s. 253.

62 OKUR ve ÇİL, işçi işveren uyuşmazlıkları açısından arabuluculuk anlaşma belgesinin, TBK'nun 420/2. maddesi kapsamında bir ibra sözleşmesi olarak nitelenemeyeceğini düşünmektedir. Okur, s. 156; Şahin Çil, **İş Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk**, Ankara: Yetkin, 2018, s. 52. Buna karşılık TBK'nun 420/2. maddesinin arabuluculuk anlaşma belgeleri açısından da bağlayıcı olduğu yönünde bkz. EKMEKÇİ, ÖZEKES, ATALI ve SEVEN, s. 253; "Kanaatimizce, iş sözleşmesinin sona ermesinden sonra düzenlenecek olan ibra sözleşmeleri TBK'nun 420. maddesindeki kriterleri taşımak zorundadır. Kanunda yer alan bu hüküm emredici niteliktedir. Emredici nitelikteki hükümler tarafların anlaşması suretiyle değiştirilemez. Bu sebeple emredici hükümlere aykırı olarak yapılan anlaşma belgelerinin içeriğinin arabuluculuğa elverişli olmadığı kabul edilmelidir. İçerisinde ibra hükümleri taşıyan her türlü sözleşme her ne isim altın yapılsa yapılsın kanunda aranan kriterleri taşımak zorundadır. Aksi halde, sırf ibra sözleşmesine ilişkin hükümlerden kaçınmak amacıyla tarafların başka hukuki kurumları kullanarak birbirlerini ibra etmelerine olanak tanınmış olunacaktır." Asiye Şahin Emir ve Büşra Kazmaz Tepe, "İş Uyuşmazlıklarına İlişkin İbra Hükümü İçeren Arabuluculuk Anlaşma Belgesinin Arabuluculuğa Elverişlilik Bakımından Değerlendirilmesi", *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 3 (2018), s. 1504.

Öncelikle belirtilmesi gereken, TBK'nun 420/2. maddesinin taşıdığı emredici unsurların, sözleşme serbestisinin sınırları kapsamında kurulması gereken arabuluculuk anlaşma belgesi açısından da bağlayıcı olduğudur. Ancak Tanrıver'in⁶³ de haklı olarak belirttiği gibi işçiyle işveren arasında gerçekleştirilen arabuluculuk faaliyeti sonunda varılan anlaşma, genellikle ibra değil; karşılıklı ödünler verilmesini, fedakarlıklarda bulunulmasını öngören bir mahkeme dışı sulh sözleşmedir. TBK'nun 420/2. maddesinde yer verilen düzenlemenin ibra dışında kalan sözleşmelere de uygulanacağını söylemek, istisna niteliğindeki bir normun, amacını aşacak şekilde yorumlanması sonucunu doğurur.

Sonuç olarak işçi-işveren arasında ulaşılan anlaşma belgesi, taraf iradelerinin birleştiği bir ibra sözleşmesi oluşturuyorsa, TBK'nun 420/2. maddesinde belirlenen emredici kurallara uygun olmalıdır. Buna karşılık arabuluculuk anlaşma belgesi ile tarafların sulh, yenileme, ikale veya isimsiz başka bir sözleşme kurmaları durumunda, işçinin işverenden olan alacaklarından feragat ettiği gerekçesiyle, ibra sözleşmesinin bulunduğu iddia edilmesi borçlar hukuku ilkeleriyle örtüşmez bir yorum olacaktır.

Yargıtay 9. Hukuk Dairesi⁶⁴, işçi ve işveren arasında gerçekleştirilen arabuluculuk sonucunda oluşturulan arabuluculuk anlaşma belgesine ilişkin kararının gerekçe kısmında, "... TBK'nun 420. maddesine aykırı şekilde ibra etkisi kazandırılmaya çalışıldığı, kıdem tazminatı dışındaki tazminat ve alacaklarla ilgili olarak delil oluşturma ve dava açma yasağı oluşturma yönünde çaba içine girildiği anlaşılmaktadır." ifadesini kullanmıştır. Karardan anlaşılan, Yargıtay kabulünün, işçi-işveren arasında düzenlenen arabuluculuk anlaşma belgeleri açısından, sulh sözleşmesi görüşünün değil; ibra sözleşmesi niteliğinin benimsenmesi yönünde olduğudur.⁶⁵

Ancak Yargıtay'ın ortada bağlayıcı bir arabuluculuk anlaşma belgesi bulunmadığı yönündeki kararının esas dayanağı, TBK'nun 420/2. maddesine aykırılık değil; uyuşmazlığa konu somut olayda, hukuka uygun bir arabuluculuk faaliyetinin gerçekleştirilmemiş olmasıdır. Zira

63 TANRIVER, s. 130, 131.

64 Y. 9. HD, E. 2019/3694, K. 2019/13040, T. 08.12.2016.

65 Taraflar arasında düzenlenen anlaşma belgesinin, sulh sözleşmesinin bütün unsurlarını barındırmasına rağmen; taraflarca kullanılan "ibra" kelimesi nedeniyle, sözleşmenin TBK'nun 420/2. maddesi çerçevesinde değerlendirilmesinin isabetsiz olduğu yönünde bkz. ERDOĞAN ve CÖMERT, s. 43. Karara yönelik eleştiriler için bkz. ODAMAN, s. 1757-1765.

dosya içeriğinden işçinin arabulucuya usulüne uygun bir başvurusunun olmadığı, yapıldığı belirtilen görüşmelerin tutanakta geçen adresten farklı yerde gerçekleştiği, 300 kadar işçiye, aynı yöntemle ve sırayla benzer belgelerin imzalatıldığı anlaşılmaktadır.

Ayrıca bütün bu işlemlerin davalı şirketin avukatının yürüttüğü arabuluculuk faaliyeti sonucunda gerçekleştiği; arabulucunun işçiyi, diğer tarafın avukatı olduğu konusunda bilgilendirdiğinin tespit edilemediği; emsal dosyalarda dinlenen tanık anlatımlarına göre, arabuluculuk görüşmelerinin hiç yapılmadığı; hatta arabulucunun da işçilerin anlaşma belgesini imzaladığı aşamada işyerinde olmadığı beyan edildiği karardan anlaşılmaktadır. Bu belirlemeler ışığında usulüne uygun bir arabuluculuk başvurusunun ve görüşmesinin yapılmadığı ve mevzuat hükümleri çerçevesinde bir arabuluculuk anlaşma belgesinin düzenlenmediği sonucuna varılmıştır.

Bunlara ek olarak kararda, arabuluculuk anlaşma belgesinde yer aldığı halde davacı işçinin istifasına dair belgenin bulunmadığı tespit edilmiştir. Anlaşma belgesinin içeriğinde işçinin istifa etmesi nedeniyle kıdem ve ihbar tazminatına hak kazanmadığı; ancak kıdem tazminatının ödeneceği şeklinde çelişkiler bulunduğu, açıklanan nedenlerle de arabuluculuk anlaşma belgesinin hukuka aykırı ve tutarsız olduğu kararda belirtilmiştir.⁶⁶

Daha yakın tarihli bir kararda İzmir BAM 9. Hukuk Dairesi⁶⁷ de işçi-işveren arasındaki arabuluculuk anlaşma belgesinin içeriğinin, TBK'nun 420/2. maddesiyle uyumlu olması gerektiği yönündeki görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: *“Davacının arabulucuya usulüne uygun bir başvurusunun olmadığı, yapıldığı belirtilen görüşmelerde, ondan fazla işçiye aynı şekilde sırayla iş yerinde belgelerin imzalatıldığı, TBK'nun 420. maddesinde aykırı şekilde ibra etkisi kazandırılmaya çalışıldığı, tazminat ve alacaklarla ilgili olarak delil oluşturma ve dava açma yasağı oluşturma yönünde çaba içine girildiği anlaşılmaktadır.”* Ancak bu kararda da -Yargıtay kararına benzer şekilde- hüküm gerekçesi, TBK'nun 420/1. maddesine aykırılık değil; usulüne uygun bir arabuluculuk başvurusunun ve görüşmesinin yapılmaması ve HUAK hükümleri çerçevesinde arabuluculuk anlaşma belgesinin düzenlenmediği sonucuna varılmasıdır.

66 Arabuluculuk anlaşma belgesinin unsurlarından birinin, arabuluculuk faaliyeti sonucunda ulaşılmaması olduğu göz önünde bulundurulduğunda; Yargıtay'ın ortada geçerli bir arabuluculuk anlaşma belgesi bulunmadığı yönündeki kararına katılmamak mümkün değildir.

67 İzmir BAM 9. HD, E. 2019/2343, K. 2019/1223, T. 21.10.2019.

Arabuluculuk anlaşma belgesinin, sözleşme serbestisi açısından sınırları belirlenirken üzerinde durulması gereken bir diğer düzenlemeye de İK'da yer verilmiştir. İK'nun 21/8. maddesinde *“Bu maddenin birinci, ikinci ve üçüncü fıkrası hükümleri sözleşmeler ile hiçbir suretle değiştirilemez; aksi yönde sözleşme hükümleri geçersizdir.”* ifadesi bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle yasa koyucu, işçinin işe başlatılmaması halinde, en az dört en çok sekiz aylık ücret tutarındaki tazminat ve kararın kesinleşmesine kadar çalıştırılmadığı süre için işçiye ödenecek olan en çok dört aya kadar doğmuş bulunan ücret ve diğer haklara ilişkin belirlemeleri değiştirilemez ve sözleşmeyle aksi kararlaştırılmaz nitelikte kabul etmiştir.

Bu maddenin arabuluculuk sonucunda varılan anlaşmalar açısından da emredici olup olmadığının belirlenmesi, arabuluculuk anlaşma belgesinin konusunun tespiti açısından önem taşıyan bir husustur. Aslında İK'nun 21. maddesinin ilk üç fıkrası, arabuluculuğa değil; mahkeme veya özel hakem kararına ilişkin hükümler içermektedir.

Arabuluculuk, hak temelli değil; menfaat temelli bir uyuşmazlık çözüm yoludur. Bunun anlamı arabuluculuğun, taraflara kendi menfaatlerine uygun bir çözüm yolu üzerinde anlaşma fırsatı tanınmasıdır. Arabuluculuğun bu genel özellikleri dikkate alındığında, İK'nun 21/8. maddesinde düzenlenen geçersizlik yaptırımının, arabuluculuk anlaşma belgelerinde de kapsayacak genişlikte anlaşılması daha doğru bir yaklaşım olacaktır.⁶⁸

İşçi lehine getirilmiş alt sınır düzenlemelerinin kamu düzeninden olduğu kabul edilecek olsa bile⁶⁹; arabuluculuk anlaşma belgesinde tarafların İK'nun 21. maddesinde kaleme alınan üst sınırı aşan bir kararlaştırma yapmış olmaları halinde, bu anlaşma belgesinin emredici

68 Benzer yönde *“Arabuluculuk süreci bir yargılama süreci olmadığı için yargılama sürecinde dikkate alınması gereken maddi hukuktaki emredici hükümler arabuluculuk süreci bakımından bağlayıcı olmayacaktır.”* Talat Canbolat, *İş Hukukunda Arabuluculuk Uzmanlık Eğitimi Kaynak Kitabı*, <https://adb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1412021155424%C4%B0%C5%9F%20Hukukunda%20Arabuluculuk%20Uzman%C4%B1k%20E%C4%9Fitimi.pdf>, (E. T. 20.06.2021), s. 11; Çil, s. 56. Aksi yönde bkz. *“Taraflar, işe iade konusunda anlaşmalarını, ancak işe başlatılmama durumunda, 4-8 aylık değil de, örneğin 3-6 aylık ücret ödeneceğini ya da ödenecek ücretin 4 aya kadar değil de 2 aya kadar olacağını kararlaştırırlarsa, aslında anlaşmaya varılmamış sayılmaları gerektiği görüşündeyiz. Bu hususu gözetmek arabulucunun görevidir. Kanun'da aranan unsurlar konusunda anlaşma yoksa arabulucu bu durumu tespit ederek tarafların anlaşmadığını belirtip son tutanağı tutmalıdır.”* ÖZEKES, s. 302, 303.

69 OKUR, işçinin hakları ve yaptığı anlaşmanın sonuçları hakkında bilgi sahibi olması durumunda -aşırı yararlanmadan da söz edilemeyecek hallerde- tarafların alt sınırların altında kalan belirlemelerinin de hükümsüz sayılmaması gerektiğini belirtmektedir. OKUR, s. 148, 149.

hükümlere aykırılık nedeniyle geçersizliğinin ileri sürülmesi, hakkın kötüye kullanılması olarak nitelendirilmelidir. Ayrıca arabuluculuğun tarafları, üst sınırı aşan bir belirleme yapmak konusunda iradelerini açıkça ortaya koyuyorlarsa, bu arabuluculuk anlaşma belgesinin, işveren tarafından işçiye yapılan bir bağışlama taahhüdü olarak yorumlanmasının önünde de bir engel bulunmamaktadır.

Taşınmazın aynına ilişkin uyuşmazlıklar arabuluculuğa elverişli olduğu gibi bu tür uyuşmazlıkların çözümü için hazırlanan arabuluculuk anlaşma belgesi de taraflar için bağlayıcıdır.⁷⁰ Zira taşınmazın aynına ilişkin uyuşmazlıklar, HUAK'ın 1/2. maddesi çerçevesinde *“tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri”* alanın kapsamına dahildir. Ancak tarafların oluşturdukları arabuluculuk anlaşma belgesinin ifası amacıyla, resmi makam önünde aynı hakka ilişkin taahhüt ve tapu siciline tescil işlemlerini de gerçekleştirmeleri gereklidir.

Anlaşmalı olarak boşanmak isteyen eşlerin, arabuluculuk faaliyeti sonucunda hazırladıkları boşanma protokolünün de geçerli bir arabuluculuk anlaşma belgesi olarak kabul edilmesi gerekir. TMK'nun 166/3. maddesi gereğince, hakimin boşanmanın mali sonuçları ve çocukların durumu hususunda eşlerce kabul edilen *“düzenlemeyi”* uygun bulması şarttır. Bu düzenlemenin arabuluculuk anlaşma belgesiyle elde edilmiş olmasının önünde bir engel yoktur.⁷¹

TMK'nun 166/3. maddesinde yer verilen açık hüküm uyarınca hakim, taraflarca hazırlanan protokolü (arabuluculuk anlaşma belgesini) uygun bulabileceği gibi; eşlerin ve çocukların menfaatlerini göz önünde tutarak bu anlaşmada gerekli gördüğü değişiklikleri yapabilir. Başka bir ifadeyle, tarafların hazırlayıp, anlaşmalı boşanma davasının eki olarak sundukları, boşanma protokolü, hakimin onayına tabi bir arabuluculuk anlaşma belgesi olarak ortaya çıkabilir.

Arabuluculara, hazırlanan anlaşma belgesinin, yanlış anlaşılmalara veya yorumlanma gereksinimine sebep olmayacak ifadeler içermesi konusunda tarafları uyarması ve gerekirse metin hazırlanırken yardım

70 Aynı yönde bkz. *“Arabuluculuk sonunda varılan her anlaşmanın cebri icraya elverişli olması zorunlu olmadığı gibi (örneğin, taşınmazın devri ve tescili), bu konuda mahkeme den anlaşmanın icra edilebilirliğine ilişkin şerh verilmesini talep etmek de zorunlu değildir.”* KOÇYİĞİT/ BULUR, s. 42; BÜYÜKAY, s. 106; DÜR, s. 312; ERDOĞAN ve CÖMERT, s. 38.

71 Aynı yönde bkz. DÜR, s. 310. Bu noktada HUAK'ın 1/2. maddesinde düzenlenen, aile içi şiddet iddiası içeren uyuşmazlıkların arabuluculuğa elverişli olmadığına yönelik emredici kural, göz ardı edilmemelidir.

almaları konusunda onlara tavsiyede bulunması önerilir.⁷² Böylece anlaşma belgesi hakkında tereddütler oluşması ve başka anlama gelen ifadeler nedeniyle ileride taraflar arasında yeni uyuşmazlıkların ortaya çıkması engellenmeye çalışılmalıdır.⁷³ Ayrıca arabuluculuk anlaşma belgesinin düzenlendiği yerin ve tarihin de belirtilmesi doğru olur.⁷⁴

Anlaşma belgesinin kaç nüsha ve kaç sayfa olarak hazırlandığının da anlaşma belgesi içeriğinde belirtilmesi yararlı olacaktır. Anlaşma belgesinin taraf sayısından bir fazla olarak düzenlenip taraflara verilmesi mümkündür. Son nüshayı arabulucu saklayabilir.⁷⁵

SONUÇ

Arabuluculuk anlaşma belgesi, arabuluculuk faaliyeti sonucunda uyuşmazlığın taraflarınca varılan anlaşmanın yazılı hale getirildiği ve taraflar (yasal veya iradi temsilcileri) ve arabulucu (veya eş arabulucular) tarafından imzalanmakla tamam olan bir sözleşme olarak tanımlanmaktadır. Tarafların arabuluculuk sonucunda vardıkları anlaşmayı, yazılı şekle uygun hale getirmeleri bir geçerlilik kuralı olmamakla birlikte; tarafların gerek ispat kolaylığı sağlamak gerekse HUAK'da düzenlenmiş ilam niteliğinde belge statüsünden faydalanmak amacıyla aralarındaki anlaşmayı yazılı hale getirmeleriyle arabuluculuk anlaşma belgesi oluşur.

Arabuluculuk anlaşma belgesinin tarafları, kural olarak, uyuşmazlığın arabuluculuk sürecine katılmış olan taraflardır. Bununla birlikte, arabuluculuğa katılmış en az iki tarafın anlaşmasıyla da arabuluculuk anlaşma belgesine ulaşılabilmesi mümkündür. Arabuluculuk anlaşma belgesinin kapsamının, taraflar arasındaki uyuşmazlığın kapsamıyla birebir örtüşmesi şart değildir. Taraflar arasında kısmi anlaşma sağlanmışsa, arabuluculuk anlaşma belgesi de bu kısma ilişkin olarak düzenlenecektir.

Arabuluculuk anlaşma belgesinin barındırması gereken üç unsur vardır. Bunlar, başta HUAK olmak üzere mevzuata uygun olarak gerçekleştirilen bir arabuluculuk faaliyeti sonucunda ulaşılması; bu faaliyet sonucunda uyuşmazlığın taraflarınca üzerinde anlaşılan hususları

72 AZAKLI ASLAN, Zorunlu Arabuluculuk, s. 235; DÜR, s. 375; EKMEKÇİ, ÖZEKES, ATALI ve SEVEN, s. 109; İLHAN, s. 254; YEŞİLİRMAK Ali, KEKEÇ Elif Kısmet ve BULUR Alper, **Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı**, Ankara: Adalet Bakanlığı, 2019, s. 180.

73 İLHAN, s. 254; OĞUZ, s. 63; KEKEÇ, s. 199; TAŞPOLAT TUĞSAVUL, Arabuluculuk, s. 183.

74 EKMEKÇİ, ÖZEKES, ATALI ve SEVEN, s. 109.

75 YEŞİLİRMAK/ KEKEÇ/ BULUR, s. 181.

içermesi ve son olarak bu anlaşmanın yazılı şekle dökülmesidir. HUAK kapsamında bir arabuluculuk anlaşma belgesinden söz edilebilmesi için, bu belgenin taraflar (varsa yasal veya iradi temsilcileri) ve arabulucu (veya eş arabulucular) tarafından imzalanması yasal bir zorunluluktur.

Bu noktada yasal bir düzenlemeyle açıklığa kavuşturulması gereken hususun, arabuluculuk anlaşma belgesinin, borçlar hukuku açısından resmi şekle tabi bir sözleşme olarak kabul edilmesine ilişkin olduğu düşünülmektedir. Yasa koyucu, arabuluculuk anlaşma belgesinin hangi hallerde ilam niteliğinde belge olduğunu düzenlemiş olmakla birlikte; bu sözleşmenin borçlar hukuku açısından hangi şekle tabi olduğu konusunda açık bir hükme yer vermemiştir.

Arabulucunun imzalamasıyla tamam olan bu belgenin, borçlar hukuku açısından resmi şekil hükümlerine tabi olduğunun kabulü, arabuluculuk anlaşma belgesiyle kararlaştırılan (veya değiştirilen) resmi şekle tabi sözleşmelerin geçerliliği sorununu da ortadan kaldıracaktır. Ancak unutulmaması gereken bir diğer husus, resmi şekle tabi sözleşmelerin e-imza aracılığıyla kurulamayacakları kuralına da arabuluculuk anlaşma belgesi açısından yasal bir istisna getirilmesi gerekliliğidir.

Arabuluculuk anlaşma belgesinin, borçlar hukuku açısından başlıca niteliği, tarafları bağlayan bir maddi hukuk sözleşmesi olmasıdır. Taraflar arabuluculuk anlaşma belgesi ile yeni bir sözleşme kurabilecekleri gibi, aralarında var olan bir sözleşmeyi değiştirebilir, yenileyebilir veya sona erdirebilirler. Arabuluculuk anlaşma belgesi taraflar arasında var olan bir sözleşmenin sona erdirilmesine ilişkinse, sona ermenin sonuçlarının da bu belgeyle düzenlenmesi mümkündür.

Arabuluculuk anlaşma belgesi, yasa koyucu tarafından tanımlanıp, unsurları düzenlenen bir sözleşme olmadığından, kural olarak isimsiz sözleşmeler grubundandır. Bununla birlikte tarafların arabuluculuk anlaşma belgesiyle, isimli bir sözleşme de kurmaları mümkündür. Tarafların arabuluculuk anlaşma belgesiyle kararlaştırılan içeriğe uygun olmayan davranışları akde aykırılık olarak kabul edilir. HUAK'ın 18/5. maddesinde yer verilen, anlaşılan hususlar hakkında taraflarca dava açılmayacağına ilişkin kural, tarafların akde aykırılık iddialarını kapsayacak genişlikte değerlendirilemez.

Arabuluculuğun tarafları, arabuluculuk anlaşma belgesinin içeriğini belirlemek konusunda -sözleşme serbestisinin sınırları içerisinde kalmak koşuluyla- tam yetkilidirler. Ancak geçerli bir arabuluculuk anlaşma belgesinden söz edilebilmesinin ön koşulu, taraflar arasındaki

uyuşmazlığın arabuluculuğa elverişli olmasıdır. Ayrıca tarafların (yasal veya iradi temsilcilerin) arabuluculuk anlaşma belgesinin içeriğine uygun ehliyeteye sahip olmaları da yasal zorunluluktur.

Arabuluculuk anlaşma belgesi, niteliği itibariyle genel işlem koşulları barındırmaya uygun bir sözleşme olmamakla birlikte; taraflardan birinin bu yönde bir iddiası varsa, hakim TBK'nun 20-25. maddeleri çerçevesinde değerlendirme yapmalıdır. Arabuluculuk anlaşma belgesinin, muvazaalı bir işlem olduğu, taraflarca veya üçüncü kişilerce ileri sürülebilir. Benzer şekilde iradesinin sakatlandığını ileri süren tarafın, iptal hakkını kullanması da mümkündür.

KAYNAKLAR

AKKAN, Mine. “Arabuluculuk Faaliyeti Sonucunda Anlaşılan Hususlarda Dava Açma Yasağı ve Sonuçları”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 20/2 (2018), s. 1-31.

ALAN, Volkan. “Arabulucunun Suçu Bildirme Yükümlülüğü”, **Fasikül Hukuk Dergisi**, 64 (2015), s. 21-29.

ANDREWS, Neil. “Mediation agreements: time for a more creative approach by the English courts”, **Uniform Law Review**, 18/1 (2013), s. 6-16.

ATIŞ, İrfan. “Arabuluculuk Uygulamasında Gizlilik İlkesinin Uygulanması ve Önemi”, **Sakarya İktisat Dergisi**, 8/1 (2019), s. 74-84.

AZAKLI Arslan, Betül. “Zorunlu Arabuluculuk Faaliyetinin Niteliği Bakımından Arabulucunun Hukuki Sorumluluğu”, **Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 8/1 (2018), s. 189-223. (Arabulucunun Sorumluluğu)

AZAKLI Arslan, Betül. **Medeni Usul Hukuku Açısından Zorunlu Arabuluculuk**, Ankara: Yetkin, 2018. (Zorunlu Arabuluculuk)

BADUR, Emel. “Arabulucu Sözleşmesi”, **Terazi Hukuk Dergisi**, 15/162 (2020), s. 248-265.

BÜYÜKAY, Ferhat. **Arabuluculuk Anlaşma Belgesi ve İcra Edilebilirlik Şerhi**, Ankara: Adalet, 2018.

CANBOLAT, Talat. **İş Hukukunda Arabuluculuk Uzmanlık Eğitimi Kaynak Kitabı**, <https://adb.adalet.gov.tr/resimler/sayfadokuman/1412021155424%C4%B0%C5%9F%20hukukunda%20arabuluculuk%20uzmanl%C4%B1k%20e%C4%9Fitim.pdf>, (E. T. 20.06.2021).

ÇAPAR, Asuman. “İdarenin Taraf Olduğu Hukuki Uyuşmazlıkların Çözümünde Arabuluculuk Yöntemi”, **Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi**, 7/59 (2020), s. 2526-2535.

ÇİÇEK, Mustafa. “İş Hukukunda Zorunlu Arabuluculuk”, **Terazi Hukuk Dergisi**, 13/139 (2018), s. 51-63.

ÇİL, Şahin. **İş Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk**, Ankara: Yetkin, 2018.

DEASON, E. Ellen. “Enforcing Mediated Settlement Agreements: Contract Law Collides With Confidentiality”, **U.C. Davis Law Review**, 35/1 (2001), s. 33-102, (Heinonline Aracılığıyla Erişilmiştir. E. T. 24.01.2021).

DOST, Süleyman. “Arabuluculuk Ücret ve Masrafları Hakkında Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”, **TBB**, 115 (2014), s. 453; Ronan Feehily, “The Legal Status and Enforceability of Mediated Settlement Agreements”, **Hibernian Law Journal**, 12 (2013), s. 449-476.

DÜR, Orhan. **Arabuluculuk Faaliyeti ve Arabulucuların Hak ve Yükümlülükleri**, Ankara: Adalet, 2018.

EKMEKÇİ, Ömer, Muhammet Özekes, Murat Atalı ve Vural Seven. **Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk**, İstanbul: On İki Levha, 2019.

ERDOĞAN, Ersin ve Büşra Cömert. “Arabuluculuk Sonunda Hazırlanan Anlaşma Belgesinin Hukuki Niteliği ve Anlaşma Belgesine Karşı Başvurulabilecek Hukuki Çareler”, **Terazi Hukuk Dergisi**, 13/138 (2018), s. 27-47.

EREN, Fikret. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Ankara: Yetkin, 2019.

ERGİNER, Ozan Umut. “Arabuluculuk ve Gizlilik”, **Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 5/9 (2017), s. 73-98.

ERTÜRK, Mustafa. **Arabuluculuk Sözleşmesi**, Ankara: Adalet, 2019.

FEEHILY, Ronan. “The Legal Status and Enforceability of Mediated Settlement Agreements”, **Hibernian Law Journal**, 12 (2013), s. 1-26.

FIRST, Amanda. “A New Agreement to Mediate: Guidelines for Ethical Practice in the Digital Space”, **Harvard Negotiation Law Review**, 23 (2017), s. 405-430, (Heinonline Aracılığıyla Erişilmiştir. E. T. 24.01.2021).

FİŞ Üstün, Gül. “Arabuluculuk Faaliyetlerinde İdarenin Yeri ve Yetkisi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, 26/1 (2020), s. 13-23.

GIRSBERGER, Daniel ve VOSER Nathalie, **International Arbitration Comparative and Swiss Perspectives**, 2016, (Swisslex aracılığıyla erişilmiştir. E. T. 08.01.2021).

GROSSMAN, Andy. **Good Practice Guide: Mediation**, London: Riba, 2009.

HASANOĞLU, Aynur. “İdare Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları”, **AÜHFD**, 65/4 (2016), s. 1981-1996.

HOBBS, Karin S. “Mediation Confidentiality and Enforceable Settlements: Deal or No Deal?” **Utah Bar Journal** (2007), <https://www.mediate.com/articles/hobbsk1.cfm> (E. T. 18.06.2021).

İLHAN, Onur. **Arabuluculuk Sözleşmesi**, Ankara: Seçkin, 2020.

KAR, Bektaş. **İş Güvencesi ve Uygulaması**, Ankara: Yetkin, 2017.

KARAASLAN, Mehmet. “İdarenin Taraf Olduğu Uyuşmazlıkların Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri ile Giderilmesi”, **TBB**, 140 (2019), s. 71-113.

KAYA, Sedat. “7036 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunu Çerçevesinde Bireysel İş Uyuşmazlıklarında Zorunlu Arabuluculuk”, **Erzincan Binali Yıldırım ÜHFD**, 22/1-2 (2018), s. 209-261.

KEKEÇ, Elif Kısmet. **Arabuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Temel Aşamalar ve Taktikler**, Ankara: Adalet, 2016.

KILIÇOĞLU, Ahmet M. **Arabuluculuk Sözleşmeleri**, Ankara: Turhan, 2020. (Arabuluculuk)

KILIÇOĞLU, Ahmet M. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Ankara: Turhan, 2020. (Genel)

KIYAK, Emre. “Arabuluculuk Sonucunda Ulaşılan Anlaşma Belgesinin Hukuki Niteliği”, **TAAD**, 6/21 (2015), s. 523-548.

KOÇYİĞİT, İlker ve Alper Bulur. **Ticari Uyuşmazlıklarda Dava Şartı Arabuluculuk**, Ankara: Adalet Bakanlığı, 2019.

KURT, Ekrem. “Sulh Sözleşmesi ve Arabuluculuk”, **Hukukta Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları**, Der. Tahir Muratoğlu ve M. Burak Buluttekin, Ankara: Seçkin, 2018, s. 147-154.

METİN, Uğur Can. “Maddi Hukuk Anlamında Sulh Sözleşmesi”, **ERÜHFD**, 11/1 (2016), s. Nolan-Haley, J. M.: “**Judicial Review Of Mediated Settlement Agreements: Improving Mediation With Consent**”, *Arbitration Law Review*, C. 5, 2013, S. 152-162. <https://Elibrary.Law.Psu.Edu/Cgi/Viewcontent.Cgi?Article=1088&Context=Arbitrationlawreview>, (E. T. 12.06.2021).

NOMER, Haluk N. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul: Beta, 2017.

OBRADOVİC, Virginia Michelle. “Achieving Wise Resolutions in Mediation”, **American Journal of Trial Advocacy**, 28 (2004), s. 1-16. https://Papers.Ssrn.Com/Sol3/Papers.Cfm?Abstract_Id=666642, (E. T. 12.06.2021).

ODAMAN, Serkan. “Arabuluculuk Tutanağına İcra Edilebilirlik Şerhi Verilmesine İlişkin Yargıtay Kararının Değerlendirilmesi”, **DEÜHFD**, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan, 19 (2017), s. 1753-1766.

OĞUZ, Özgür. **Türk İş Hukukunda Dava Şartı Olarak Arabuluculuk**, İstanbul: Legal, 2019.

ÖĞUZMAN, Kemal ve Turgut Öz. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler C. 1**, İstanbul: Vedat, 2017.

OKUR; Zeki. **Bireysel İş Uyuşmazlıklarında Dava Şartı Arabuluculuk**, Adana: Karahan, 2019.

ÖZBEK, Mustafa Serdar. “Anayasal Hak ve Hürriyetler İle Yargılamaya Hakim Olan İlkeler Işığında Arabuluculuk”, http://acikerisim.baskent.edu.tr/bitstream/handle/11727/15777/5cbc08874583bfb7b7c637c3539_cbaae.pdf?sequence=2&isAllowed=y, s. 107-154, (E. T. 08. 01.2021) (Anayasal)

ÖZBEK, Mustafa Serdar. “Avrupa’da Arabuluculuğun İlkeleri ve Uygulanması”, **Prof. Dr. Özer Seliçi’ye Armağan**, Ankara: Seçkin, 2006, s. 441-502. (Avrupa’da Arabuluculuk)

ÖZBEK, Mustafa Serdar. **Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, C. 2**, Ankara: Yetkin, 2016. (AUÇ)

ÖZEKES, Özlem. “İşe İade Taleplerinde Dava Şartı Olan (Zorunlu) Arabuluculuk”, **TBBD**, 138 (2018), s. 273-316.

ÖZKAN, Halid ve Yalçın Bostancı. “Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Faaliyetini Sona Erdiren Hal: ‘Uyuşmazlığın Kapsam Dışında Olduğunun Tespiti’”, **Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 9/1 (2014), s. 1-21.

ÖZMUMCU, Seda. “Hukuk Uyuşmazlıklarının Çözümünde Eş Arabuluculuk (Co-Mediation) Modelinin Değerlendirilmesi”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 13/161 (2018), s. 9-36.

PARKER, Bruce R. , “What Can Be Done to Enforce Mediation Agreements”, **Defense Counsel Journal**, 59/3 (1992), s. 322-339, (Heinonline Aracılığıyla Erişilmiştir. E. T. 24.05.2021).

SALEHIJAM, Maryam. **Mediation and Commercial Contract Law: Towards a Comprehensive Legal Framework**, Abingdon: Routledge, 2021.

SUSSMAN, Edna. “The Final Step: Issues in Enforcing the Mediation Settlement Agreement”, **Fordham Law School Conference on International Arbitration and Mediation**, (2008), https://sussmanadr.com/docs/enforcement_fordham_82008.pdf, (E. T. 18.06.2021)

ŞAHİN Emir, Asiye ve Büşra Kazmaz Tepe, “İş Uyuşmazlıklarına İlişkin İbra Hükümü İçeren Arabuluculuk Anlaşma Belgesinin Arabuluculuğa Elverişlilik Bakımından Değerlendirilmesi”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 3 (2018), s. 1481-1508.

ŞEN, Ersan. Arabulucunun Ve Uzlaştırıcının Hukuki Statüsü, <https://www.hukukihaber.net/arabulucunun-ve-uzlastirmacinin-hukuki-statusu-makale,5940.html>, (E. T. 21.06.2021).

TANRIVER, Süha. “Dava Şartı Arabuluculuk Üzerine Bazı Düşünceler”, *TBBD*, 147 (2020), s. 111-142.

TAŞPOLAT Tuğsavul, Melis. **Türk Hukukunda Arabuluculuk**, Ankara: Yetkin, 2012. (Arabuluculuk)

TAŞPOLAT Tuğsavul, Melis. “Arabuluculuk Faaliyeti Sonunda Varılan Anlaşmanın Hukuki Niteliği”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi*, 1 (2019), s. 333-379. (Anlaşma)

ULUSAN, İlhan. “**Maddi Hukuk Ve Usul Hukuku Bakımından Sulh Sözleşmesi**”, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/13985>, (E. T. 18.06.2021).

YAZICI TIKTIK, Çiğdem. **Arabuluculukta Gizliliğin Korunması**, İstanbul: On İki Levha, 2013.

YEŞİLİRMAK, Ali, Elif Kısmet Kekeç ve Alper Bulur, **Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı**, Ankara: Adalet Bakanlığı, 2019.

ZELLER, Bruno ve TRAKMAN Leon, “Mediation and arbitration: the process of enforcement”, *Unif. L. Rev.*, 24 (2019), s. 449-466, <https://watermark.silverchair.com/Unz020.pdf?Token=> (E. T. 18.06.2021).

